

BELLE TEN

Cilt/Vol.: 86 - Sayı/Issue: 307
Aralık/December 2022

<https://belleten.gov.tr>

Başvuru/Submitted: 19.07.2021
Kabul/Accepted: 20.06.2022

DOI: 10.37879/belleten.2022.779

Araştırma Makalesi/Research Article

Acemhöyük ve Erken Tunç Çağı Anadolu Ticaret Ağları

Yalçın Kamış*

Öz

Bu makalede Acemhöyük Erken Tunç Çağı tabakalarında bulunmuş seramik, taş, tunç ve kemikten imal edilmiş bazı buluntular ile aynı dönem tabakalarında tespit edilen zooarkeolojik bulgular ele alınmıştır. Anadolu Erken Tunç Çağı ticaret ağlarının tanımlanmasında yararlanılan buluntu grupları arasında yer alan Acemhöyük örnekleri, arkeolojik değerlendirmeye tabi tutularak Anadolu ve yakın çevresindeki benzerleri ile karşılaştırılmıştır. Bu değerlendirme ve karşılaştırmalar, Acemhöyük'ün MÖ III. binyılın ortalarından itibaren farklı bölgelerle kültürel ve ticari bağlar kurduğunu ortaya koymuştur. Yerleşimin farklı tabakalarında çok sayıda örneği bulunan Batı Anadolu etkili/kökenli seramikler, Acemhöyük'ün bu bölgeyle güçlü bağlar kurduğuna işaret etmektedir. Çalışmada kısaca değinilen zooarkeolojik veriler ise Erken Tunç Çağı Anadolu toplumlarının ekonomik altyapısına dair dikkat çekici ipuçları elde edilmesini sağlamıştır. Arkeolojik ve zooarkeolojik verilerin birlikte değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan tablo ise MÖ III. binyılın ikinci yarısında Anadolu toplumlarının sergilediği sosyo-ekonomik hareketliliğin Acemhöyük'e güçlü bir şekilde yansıdığını ve yerleşimin ticari ağlar üzerinde rol alan anahtar merkezlerden biri olduğuna işaret etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Acemhöyük, Erken Tunç Çağı, ticaret, seramik, tartı ağırlığı, kemik tüp.

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Nevşehir/TÜRIYE, yalcinkamis@nevsehir.edu.tr ORCID: 0000-0001-5524-9418

Acemhöyük and the Early Bronze Age Anatolian Trade Networks

Abstract

This study investigates a group of pottery, stone, bronze, and bone findings recovered from the Early Bronze Age levels at Acemhöyük together with zooarchaeological specimens. Acemhöyük findings are closely related with archaeological objects usually used for identifying the Early Bronze Age trade networks. They were archaeologically analysed and compared with similar findings from Anatolia and its neighbouring regions. Archaeological analysis and comparisons indicated that Acemhöyük began to have close cultural and commercial connections with different regions around the middle of third millennium BC. Western Anatolian type pottery, recovered in significant numbers from diverse levels, suggests that Acemhöyük had deep connections with this region. Zooarchaeological specimens briefly discussed in the article provided significant clues about the economy of the Early Bronze Age Anatolian societies. Combined analysis of the archaeological and zooarchaeological datasets strongly indicates that socio-economic dynamics that shaped Anatolian societies during the second half of the third millennium had a strong foothold at Acemhöyük, and the site was one of the key settlements on the trade networks.

Keywords: Acemhöyük, Early Bronze Age, trade, pottery, balance weight, bone tube.

Giriş

Acemhöyük, kaynağını Hasan Dağ-Melendiz silsilesinden alan Melendiz Çayı'nın suladığı ovanın merkezinde yer almaktadır (resim 1A). Yerleşim, Erken Tunç Çağı (buradan sonra ETÇ) ve Asur Ticaret Kolonileri Çağı boyunca Aksaray çevresinin ekonomik, siyasi ve kültürel merkezidir. Bu çağlardaki bağlantıları Aksaray sınırlarının çok ötesine taşan Acemhöyük'ün ETÇ'deki kültürel gelişiminin araştırılması amacıyla kazılar sürdürülmektedir. Höyüğün çeşitli alanlarında gerçekleştirilen kazıların en kapsamlısı Sarıkaya Sarayı'nın hemen güneyindeki yamaçta yürütülmektedir (resim 2). Bu alanda, ilk çalışmalar N. Özgüç tarafından başlatılmış ve A. Öztan başkanlığında daha geniş ölçekte devam ettirilmiştir¹(resim 3). Güney yamaç kazıları, kent MÖ III. binyıldan başlayarak modern dönemlere kadar devam eden uzun yerleşim tarihine ilişkin önemli miktarda veri toplanmasını sağlamıştır.

1 Aliye Öztan, "Acemhöyük 1962-1988, 1989-)", ed. Orhan Bingöl, Aliye Öztan, Harun Taşkıran, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı, Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları*, Ankara 2012, s. 60; Yalçın Kamış, "Acemhöyük Buluntuları Işığında Erken Tunç Çağı'nda Orta Anadolu'nun Güneyinde Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı", *Adalya* 21 (2018), s. 65. Bu çalışmada tartışılan seramik grubunun yayınlanmasına izin veren Prof. Dr. Aliye Öztan'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Güney yamacı verileri, yerleşimin ETÇ'nin ilk yarısından itibaren hızla gelişmeye başladığını ve çeşitli yıkım olaylarına karşın kalıcı bir kesintiye uğramadan büyüme devam ederek Asur Ticaret Kolonileri Çağı krallık merkezlerinden biri hâline geldiğini göstermektedir. Kentin MÖ III. binyılın ikinci yarısında sergilediği kültürel yapı, aynı dönemde neredeyse tüm Anadolu'da etkilerini hissettiren sosyoekonomik değişimlerle uyum içerisindedir. Orta ve Batı Anadolu bölgelerinde maden ekonomisinin hızla güçlendiği, gelişmiş savunma sistemlerine sahip kentlerin ortaya çıkışı ile eşzamanlı görülmeye başlayan söz konusu değişimlerin çeşitli yenilikleri beraberinde getirdiği bilinmektedir. Bu yeniliklerin metal işçiliğindeki gelişmeler, kayıt ve ölçüm sistemlerinin yaygınlaşmaya başlaması (silindir mühürler ve tartı ağırlıkları), çanak çömlek üretiminde çarkın kullanılması gibi farklı alanlara yayıldığı bilinmektedir.

Anadolu yarımadasının ortasında ve batısında, ETÇ ortalarından itibaren gözlenmeye başlayan sosyo-ekonomik ve kültürel hareketliliğin açıklanmasına yönelik geliştirilen modellerin ağırlık noktasını uzak mesafe ticaret ağları oluşturmaktadır. ETÇ Anadolu toplumlarını Mezopotamya'ya bağladığı ifade edilen ticari ağlar, Büyük Kervan Yolu, Anadolu Ticaret Ağı gibi isimlerle anılmaktadır². Yeni fikirlerin, teknolojilerin, mimari üslupların, inanç biçimlerinin yanı sıra dönemin toplumları tarafından talep edilen çeşitli ürünlerin bölgeler arasında aktarımını sağladığı düşünülen ticari ağların tanımlanmasında farklı buluntu grupları kullanılmaktadır. Söz konusu buluntular içinde seramiklerin hatırı sayılır bir yer işgal ettiği görülmektedir. Gerek Mezopotamya etkili/kökenli gerekse de Batı Anadolu etkili/kökenli kap tiplerinin geniş bir coğrafyada, çok sayıda yerleşimde bulunması ticari ağların göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Seramiklerin yanı sıra biçimsel özellikleri ve kullanım amaçları geniş bir yelpazeye yayılan metal, taş, kemik gibi malzemelerden üretilmiş çeşitli buluntular ticari ağların tanımlanmasında kullanılmaktadır³.

- 2 Turan Efe, "Once Again on Early Bronze Age Trade and Trade Routes in Western Anatolia", ed. Stephan W. E. Blum, Turan Efe, Tobias L. Kienlin, Ernst Pernicka, *From Past to Present. Studies in Memory of Manfred O. Korfmann*, Bonn 2020, s. 121-130; Vasıf Şahoğlu, "The Early Bronze Age Anatolian Trade Network and Its Role on the Transformation of the Anatolian and Aegean Communities", ed. Vasıf Şahoğlu, Müge Şevketoğlu, Yiğit H. Erbil, *Kültürlerin Bağlantısı, Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eski Yakınoğu'da Ticaret ve Bölgelerarası İlişkiler*, Ankara 2019, s. 115-127.
- 3 Michele Massa-Alessio Palmisano, "Change and continuity in the long-distance exchange networks between western/central Anatolia, northern Levant and northern Mesopotamia, c.3200-1600 BCE", *Journal of Anthropological Archaeology*, 49 (2018).

Bu çalışma, farklı araştırmacılarca ETÇ ticaret ağları merkeze alınarak tanımlanan kültürel atmosferin Acemhöyük'e yansımalarının irdelenmesi amacıyla kaleme alınmıştır. Bu amaçla, öncelikle makalede tartışılan buluntuların açığa çıkarıldığı Acemhöyük güney yamacı ETÇ tabakaları ve mimari kalıntıları kısaca tanıtılmıştır. Çalışmanın devamında ise büyük bir bölümü 2016-2019 yılları arasında güney yamaçta gerçekleştirilen kazılarda ele geçen Batı Anadolu etkili/kökenli seramikler, hamur ve yüzey özelliklerine göre sınıflandırılarak biçimsel özellikleri ekseninde tartışılmıştır. Acemhöyük güney yamaç kazılarında bulunan ve genellikle ticari ilişkilerin göstergesi şeklinde değerlendirilen bazı küçük buluntular ile ETÇ ticaret ağlarının altyapısı ile bağlantılı kimi sorunlara çözüm üretebilecek nitelikteki zooarkeolojik veriler makalenin diğer alt başlıklarını oluşturmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise tüm bu verilerden hareketle Acemhöyük'ün Anadolu ETÇ ticaret ağları üzerindeki konumu ve rolü tanımlanmaya çalışılmıştır.

1. Erken Tunç Çağı'nda Acemhöyük Güney Yamacı

Acemhöyük güney yamacında geniş ölçekli araştırılan en erken yapı katı XI. tabakadır. Bu tabaka, N. Özgüç dönemi kazılarında sınırlı bir alanda tanımlanabilmiştir⁴. 2011 yılından sonra sürdürölen çalışmalarla daha geniş alanlarda araştırılan XI. tabakada dikkat çekici yapılar açığa çıkartılmıştır. Söz konusu yapıların en göze batanı ETÇ surudur (resim 3-4). Kazı çalışmalarını hâlen devam eden kerpiç surun doğu-batı yönünde uzanan yaklaşık 60 metrelik bölümü açığa çıkarılmıştır. Korunan yüksekliği yer yer 4 metreyi aşan surun AB/52 ve DB/51-52 açmalarındaki genişliği 8 metrenin üzerindedir. Bu açmalarda, surun öne doğru çıkıntı yaptığı anlaşılmış olup söz konusu açmalar arasında uzanan yaklaşık 25 metrelik bölümde ortalama genişlik 6 metre civarındadır (resim 3B). Sur bedeninden çıkıntı yapan bölümlerin tamamını açılmadığı için kule veya benzeri bir düzenleme olup olmadıklarına dair yorum yapmak için henüz erkendir. Kerpiç surun güneyinde yürütölen kazılarda, XI ve XII. tabakaya ait yıkıntı ve moloz katmanları ile karşılaşılmıştır (resim 4). Surun güneyinde, AB/51-52 ve BB/51-52 açmalarını kısmen kapsayan sondajda yıkıntı katmanlarının kaldırılmasından sonra, sıkıştırılmış toprak kaplı rampa açığa çıkarılmıştır. Surun hemen kuzeyinde yürütölen çalışmalarda ise sur gövdesine bağlanan mekânlar açığa çıkartılmıştır (resim 3B). Mekânların kerpiç duvarlarının genişlikleri 30-50 cm arasında değişmektedir. Mekânlardan ele geçen buluntular, bunların daha çok konut nitelikli yapılar olduklarına işaret etmiştir. XI.

4 Nimet Özgüç, "Acemhöyük Kazısı 1979 Çalışmaları", *Bulleten*, C XLIV/S. 176 (1980), s. 621.

tabaka surunda ve çevresinde yürütülen çalışmalar, bu tabakanın sona erme şekline dair önemli ipuçları sağlamıştır. Sura bağlı mekânlarda görülen yoğun küllü dolgu, yıkılmış kerpiç duvarlar ve surla bağlantılı kontekstlerde ele geçen 1500'den fazla sapan tanesi ile sur önündeki kalın yıkım katmanları XI. tabakanın savaş neticesinde tahribata uğradığını işaret etmiştir.

XI. tabakanın hemen üzerinde açığa çıkarılan X. tabaka yapıları (resim 3B), bu dönemde yerleşimin mimari karakterinin değiştiğini ortaya koymuştur. Doğrudan sur üzerine inşa edilen yapılar, surun kullanımdan çıktığını göstermektedir. X. tabakaya ait en dikkat çekici yapı, kuzeyden güneye yay çizerek uzanan birbirine bağlı odalar grubudur. Kerpiç temelli mekânların buluntuları söz konusu yapı grubunun konut işlevi gördüğüne işaret etmektedir. Daha geniş bir alanda araştırılabilen IX. tabaka yapıları, büyük oranda X. tabaka yapıları ile benzer plan özelliklerine sahiptir. Bu tabakanın en dikkat çekici yapısı 13 x 6, 50 m ölçülerindeki dikdörtgen planlı binadır. Güneydoğu duvarı X. tabaka mekânlarının üzerine oturan yapının büyük odasında 1,25 m çapında bir ocak yer almaktadır. Yapının güney duvarı ve batı duvarlarının taş temeller üzerine oturduğu, diğer duvarlarda kerpiç temellerin doğrudan doğruya toprağa oturduğu tespit edilmiştir. VIII. tabakanın iyi korunmuş mekânları, 2016-2019 yılları arasında güney yamacı açmalarının batısında sürdürülen çalışmalarda açığa çıkartılmıştır⁵. Doğu-batı yönünde hafif bir yay çizerek uzanan birbirine bitişik odaların iyi korunan duvar yükseklikleri 1.5 metrenin üzerindedir. Kireç badanalı odalardan ele geçen buluntular konut nitelikli yapılarla karşı karşıya olduğumuza işaret etmiştir. Korunma dereceleri farklı olmakla birlikte, X., IX. ve VIII. tabakaların genel mimari karakterini radyal düzende birbirine bağlanan yapı ve odalar tarafından belirlendiğini söylemek mümkün görünmektedir.

2. Acemhöyük Güney Yamacı Seramiği

Acemhöyük güney yamacı kazılarında, yerleşimin kültürel gelişimini ortaya koyan çeşitli niteliklere sahip seramiklerle karşılaşmıştır. XI-VIII. tabakalara ait farklı kontekstlerde açığa çıkarılan seramiklerin büyük bir bölümü yerel nitelikli örneklerden oluşmaktadır. Ancak bu tabakalarda ele geçen ve Acemhöyük'ün farklı bölgelerle kültürel bağlarına işaret eden seramikler azımsanamayacak bir miktara

5 Yalçın Kamış-Aliye Öztan, "2018 Yılı Acemhöyük Kazıları", *41. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara (2019), s. 148.

ulaşmıştır. ETÇ'nin ikinci yarısına tarihlenen tabakalarda bulunan ve daha çok Batı Anadolu kültürleriyle ilişkilendirilen seramik formları aşağıda ele alınmıştır⁶.

a. Acemhöyük Güney Yamacı Seramik Grupları

Çalışma, XI-VIII. tabakalarda bulunan seramik formlarına ait toplam 323 örneği kapsamaktadır. Değerlendirmede söz konusu formlara ait gövde parçaları dikkate alınmamıştır. Acemhöyük ETÇ seramiğine dikkat çekici bir pencere açan bu seramik topluluğu hamur, yüzey ve çeşitli teknik özelliklerine göre farklı gruplara dağılmaktadır. Bu gruplar, yalın seramik, devetüyü renkli seramik, Batı Anadolu etkili kırmızı astarlı seramik, kırmızı astarlı seramik, gri seramik, krem astarlı seramik ve kaba seramik şeklinde sıralanabilir. Seramik gruplarının genel özellikleri başlıklar hâlinde aşağıda sunulmuştur.

Yalın Seramik: Bu grup, genellikle iyi arıtılmış devetüyü, krem veya kırmızimsı devetüyü hamurlu kapları ve kap parçalarını içermektedir (resim 5.1 ve 6.4). Astarsız ve perdahsız kapların hamurlarında az miktarda küçük taşçık, kalker ve mika görülür. İyi pişirilmiş örneklerin tamamı çark yapımıdır. Çömlekçi çarkından alındıkları şekliyle bırakılan yalın seramikler, Orta ve Batı Anadolu'da çark teknolojisinin seramik üretiminde kullanılmaya başlamasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Batı Anadolu ve Orta Anadolu'nun güney kesimlerinde ETÇ III (MÖ 2450-2000) başlarından itibaren gözlenen bu gelişme, Orta Anadolu'nun kuzey kesimlerine ancak MÖ III. binyılın son yüzyıllarında tam anlamıyla nüfuz etmeye başlamıştır. Acemhöyük'te çark yapımı yalın seramiklerin ilk örnekleri XI. tabakada az sayıda örnekle ortaya çıkan tabak ve çanak formlarından oluşmaktadır⁷. X. tabakadan itibaren sayıları artmaya başlayan çanaklara (resim 12B: 2-12) tankardlar da eklenmiş ve yalın seramikler, Acemhöyük'te VIII. tabakadan itibaren daha geniş bir tipolojik yelpazeye yayılmaya başlayarak MÖ II. binyıl başlarına kadar gelişimini devam ettirmiştir⁸.

6 N. Özgüç dönemi kazılarında bu tabakalarda bulunan ele geçen örnekler için bk. Yalçın Kamış, "Erken Tunç Çağı'nda Acemhöyük ve Konya Ovası", ed. Süleyman Özkan, Halime Hüryılmaz, Atilla Türker, *Samsat'tan Acemhöyük'e Eski Uygarlıkların İzinde: Aliye Öztan'a Armağan*, İzmir 2017, s. 169.

7 Kamış, "Acemhöyük Buluntuları Işığında Erken Tunç Çağı'nda Orta Anadolu'nun Güneyinde Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı", s. 69.

8 Yalçın Kamış, "Acemhöyük'ten Bir Grup Erken Tunç Çağı Seramiği", ed. Barış Gür, Semra Dalkılıç, *Anadolu Prehistoryasına Adanmış Bir Yaşam: Jak Yakar'a Armağan*, Ankara 2020, s. 241.

Devetüyü Renkli Seramik: Bu gruba giren kapların hamurları yalın seramikle benzer renk tonlarına ve özelliklerine sahiptir. Tamamı çarkta biçimlendirilmiş örnekleri içeren grubun en belirgin özelliği perdahlı yüzeylerdir (resim 6:3 ve resim 7:3). Örneklerin çoğunluğunda perdah izleri kolaylıkla görülebilmektedir. Kap yüzeylerine uygulanan perdahın çark izlerini silmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu işlemin uygulandığı açık kapların iç yüzeylerinde çark izleri büyük oranda silinerek hafif parlak bir yüzey elde edildiği görülmektedir. Bu kaplarda, çark izi ancak dış yüzeylerde cidarın kavis yaptığı veya perdah aletinin tam nüfuz edemediği alanlarda göze çarpmaktadır (resim 6:1-2). Devetüyü perdahlı seramikler, Acemhöyük'te XI. tabakada yalın seramikle birlikte görülmeye başlamıştır. XI. ve X. tabakalarda yalın seramikten daha yaygın görülen bu seramik grubu IX. tabakadan itibaren giderek azalmaya başlamış ve yerini büyük oranda yalın seramiğe bırakmıştır. Devetüyü renkli seramik, yerleşimin XI-VIII. tabakaları arasında derin çanak, tabak, testi ve çömlek formlarında karşımıza çıkmaktadır.

Kırmızı Astarlı Seramik: Hamur ve yüzey özellikleri açısından en fazla varyasyonun görüldüğü gruplardan biri kırmızı astarlı ve perdahlı seramiklerdir (resim 7:1-2). XI. tabakanın baskın grubu olarak tanımlayabileceğimiz kırmızı astarlı ve perdahlı seramikler, Orta Anadolu'da çok sayıda yerleşimde karşımıza çıkan el yapımı kalın kırmızı astarlı seramikler ile aynı zemine oturmaktadır. Ancak özellikle X. tabakadan itibaren Acemhöyük seramik repertuarına yeni tipte kırmızı astarlı seramiklerin katıldığı görülmektedir⁹. Geleneksel kırmızı astarlı seramiğe oranla daha nitelikli ve iyi pişirilmiş hamurlarda az kum, mika ve taşçık katkısı görülmektedir. El yapımı kırmızı astarlı seramikten farklı olarak bu grupta çark ve el yapımı formlar bulunabilmektedir. X. tabakadan itibaren tabak, çanak ve çömlek tiplerinde karşılaşılan bu grubun dikkat çekici formları arasında tankardlar da yer almaktadır (resim 8:2 ve 9:1).

Batı Anadolu Etkili Kırmızı Astarlı Seramik: Bu grupta değerlendirilen kapların hamur ve yüzey özellikleri Acemhöyük'te yaygın görülen kırmızı astarlı seramiklerinden ayrılmaktadır. Devetüyü ve bej renkli hamurlar az kum katkılıdır. Genellikle ince cidarlara sahip kaplar iyi pişirilmiş olup astar renkleri kırmızının farklı tonlarına yayılmaktadır (resim 8:1) Morumsu koyu kırmızıdan kahverengimsi kırmızıya kadar genişleyen renk yelpazesi dikkati çeker. Kapların önemli bir bölümünde göze batan bir diğer uygulama, astarların ağız kenarlarının içine ka-

9 Kamiş, "Acemhöyük Buluntuları Işığında Erken Tunç Çağı'nda Orta Anadolu'nun Güneyinde Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı", s. 67.

dar devam ettirilmesiyle elde edilen ağız içi bantlardır. Bu grupta gözlenen perdah uygulaması, nitelik itibariyle farklılıklar sergilemektedir. Parlak perdahlı kapların yanı sıra daha mat görünümlü örnekler de mevcuttur. Bazı örneklerin yüzeylerinde perdah aletinin bıraktığı izler rahatlıkla görülebilmektedir. Bu grupta yer alan kapların yapım teknikleri de farklılık göstermektedir. El yapımı kapların yanı sıra çarkta üretilmiş örneklere de sıkça rastlanmaktadır. Batı Anadolu etkili kırmızı astarlı Acemhöyük kapları, tankard ve depas formlarında yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmada, Batı Anadolu etkili kırmızı astarlı seramik şeklinde tanımladığımız grubun Batı Anadolu'nun farklı bölgelerinde ETÇ III başlarında yalnız seramikle birlikte ortaya çıktığı kabul edilmektedir¹⁰.

Gri Seramik: Acemhöyük'te az sayıda örnekle temsil edilen gri seramiklerin hamurları az kum ve mika katılıdır. Parlak gri astarlı ve perdahlı yüzeylerde kahverengi alacalanmalar dikkati çeker (resim 8:3). Gri seramik grubu, Batı Anadolu etkili kırmızı astarlı seramik gibi yapım tekniği açısından çeşitlilik sergilemektedir. Örneklerin tamamı X. tabakaya ait çeşitli arkeolojik kontekstlerde açığa çıkarılmış el ve çark yapımı tankardlardan oluşmaktadır. Acemhöyük örnekleriyle benzerlik kurulabilecek gri seramikler, Batı Anadolu'dan Kilikya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada karşımıza çıkmaktadır¹¹. Genellikle ETÇ III tabakalarında bulunan gri seramiğin Batı Anadolu etkili kırmızı astarlı seramiğe benzer bir yayılım tablosu sergilediği anlaşılmaktadır.

Krem Astarlı Seramik: Bu grupta yüzeyleri krem veya açık devetüyü renkte astarlı ve perdahlı kaplar yer almaktadır (resim 8:4 ve 9:2) Krem astarlı seramikler, el veya çark yapımı olabilmektedir. XI-IX. tabakalar arasında daha çok el yapımı örnekler yaygınken, VIII. tabakadan itibaren çark yapımı örnekler görülmeye başlanmaktadır. El yapımı kapların hamurlarında kum ve bitkisel katkı dikkati çekerken, çark yapımı örneklerin iyi artırılmış hamurları az katılıdır. Kapların yüzeylerinde sıklıkla krem ve pembemsi devetüyü tonları arasında değişen dalgalanmalara rastlanır. Açık ve kapalı formlara ait çeşitli kap tiplerinin gözleendiği bu gruba, X. tabakadan itibaren tankardlar (resim 9:2) katılmıştır.

Kaba Seramik: Acemhöyük ETÇ seramiğinin yaygın gruplarından birini oluşturan kaba seramikler, yoğun katılı hamurları ile dikkati çekerler. Günlük kulla-

10 Erkan Fidan-Deniz Sarı-Murat Türkteki, "An Overview of the Western Anatolian Early Bronze Age", *European Journal of Archaeology* 18/1 (2015), s. 77.

11 Murat Türkteki, "Batı ve Orta Anadolu'da Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı ve Yayılımı", *MASROP* 7 (2012), s. 56.

nıma yönelik çok sayıda kap formunun bulunduğu grup, bu çalışma kapsamında ele alınması gereken az sayıda örnek içermektedir. Bunlar üçayaklı pişirme kabı (resim 5: 3) ile uzun silindirik boyunlu çömleklerdir (resim 14B:6).

b. Acemhöyük Güney Yamacı Seramik Formları

Hamur ve yüzey özellikleri yukarıda tanımlanan seramik grupları, esas itibariyle tabak, çanak, tankard, depas, testi, çömlek ve pişirme kabı formlarından oluşmaktadır. Bu ana formlar, alt tipleriyle birlikte Acemhöyük ETC seramik repertuarına özellikle Batı Anadolu kültürleriyle ilişkiler ekseninde bir bakışı olanaklı kılmaktadır. Anadolu ticaret ağlarıyla bağlantılı tartışmalarda yoğun olarak değerlendirilen tabak, çanak, tankard ve depas formlarına ait toplam 312 örneğin (resim 10) yanı sıra üzerinde daha az durulan bazı formlar da çalışmaya dâhil edilmiştir (resim 14A).

Tabaklar: Acemhöyük'te çok sayıda örneği bulunan tabak parçaları, cidarları dışa doğru açılan basit ağız kenarlı, yayvan sığ kaplara aittir. Acemhöyük tabakları yapım teknikleri ve yüzey işlemlerine göre iki gruba ayrılmaktadır. Birinci grupta, kırmızının çeşitli tonlarındaki kalın astarlarıyla dikkati çeken el yapımı örnekler yer almaktadır (resim 11A). Bu tabakların hamurlarında az miktarda taşçık ve bitkisel katkı görülür. İyi fırınlanmış kapların yüzeyleri perdahlıdır. Bazı örneklerin ağız kenarlarında görülen islenmeler, bu kapların kapak olarak da kullanıldığında işaret etmektedir (resim 7:1). El yapımı tabakların tam profil veren bir örneği henüz bulunmadığı için diplerine dair kesin bir fikir belirtmek mümkün değildir. Ancak dipleri kısmen korunmuş birkaç örnek basit düz dipli olduklarına işaret etmektedir ¹². Yerleşimin XI-VIII. tabakalarında karşılaşılan el yapımı kırmızı astarlı tabakların ağız çapları genellikle 25-35 cm arasında değişmektedir. Ancak birkaç örnekte ağız çapının 40 santimetreyi geçtiği, hatta bir örnekte 50 santimetreyi bulunduğu tespit edilmiştir (resim 11A:9). Bu tabakların hamurları, yüzey işlemleri ve yapım teknikleri Acemhöyük'te XI. ve X. tabaklarda yaygın bir şekilde karşılaşılan geleneksel el yapımı kırmızı astarlı seramikler ile örtüşmektedir. Bu nedenle, söz konusu çanakların makroskopik incelemeye dayanarak yerleşime dışarıdan getirildiğini söylemek mümkün görünmemektedir.

Oldukça basit biçimsel özellikler taşıyan el yapımı Acemhöyük tabaklarını Batı ve Orta Anadolu'da farklı yerleşimlerde bulunan çeşitli örnekler ile karşılaştırmak

12 Kamiş, "Acemhöyük Buluntuları Işığında Erken Tunç Çağı'nda Orta Anadolu'nun Güneyinde Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı", s. 70.

mümkündür. Acemhöyük örnekleriyle karşılaştırılabilecek nitelikteki A1 tabaklarını Troya'nın karakteristik kap tiplerinden biridir. Çeşitli tabakalarda, çok sayıda parçanın bulunduğu Troya'da, bu form genellikle el yapımı ve kırmızı astarlıdır. Ancak IIc tabakasından itibaren çark yapımı yalın örneklerin ortaya çıktığı bildirilmiştir¹³. Troya I yerleşiminden devam eden formlar arasında sayılan A1 tabaklarının kullanımı Troya III'te azalarak da olsa devam etmiştir. Acemhöyük örnekleriyle benzerlik gösteren Elmalı Karataş tabakları (BL41 ve BL42), yerleşimin ETÇ III başlarına tarihlenen VI:1 tabakasından görülmeye başlar¹⁴. Kırmızı astarlı veya astarsız olabilen el yapımı tabakların bazılarının çarkta tamamlandığı ifade edilmiştir. Çark yapımı çanaklara nazaran daha az sayıda yerleşimde bulunan astarlı tabakların görüldüğü diğer Batı Anadolu yerleşimleri arasında Aphrodisias ve Küllüoba'yı saymak mümkündür¹⁵. Bu yerleşimlerin genelinde dikkati çeken bir diğer husus, tabakların daha çok ETÇ IIIA Dönemi'ne (MÖ 2450-2200) tarihlenen tabakalarda bulunmuş olmasıdır. Acemhöyük dışında, Orta Anadolu Bölgesi ETÇ yerleşimlerinde bu tarz tabaklarla ilişkilendirilebilecek buluntular az sayıda merkezden bilinmektedir. İlgili yayında her ne kadar detay verilmemiş olsa da Alishar'ın "Bakır Çağı" tabakalarında bu tipe benzeyen sığ kapların bulunduğu anlaşılmaktadır¹⁶. Kültepe'de son yıllarda gerçekleştirilen kazılarda, ETÇ III buluntuları veren tabakalarda Acemhöyük tabakları ile benzerlik kurulabilecek örneklerin bulunduğu görülmektedir¹⁷.

Acemhöyük tabakalarının ikinci grubu, yapım teknikleri ve yüzey işlemleriyle kırmızı astarlı örneklerden ayrılmaktadır. Tamamı çarkta biçimlendirilmiş tabaklar, el yapımı örnekler gibi cidarları dışı doğru açılan basit ağız kenarlı sığ kaplardır (resim 11B). Tabakların ağız çapları 27-34 cm arasında değişmekte olup, daha

- 13 Carl Blegen-John L. Caskey-Marion Rawson-Jerome Sperling, *Troy General Introduction, The First and Second Settlements*, Princeton University Press, Princeton 1950, s. 224.
- 14 Christine Eslick, *Elmalı-Karataş V: The Early Bronze Age Pottery of Karataş Habitation Deposits*, Archaeopress, Oxford 2009, s. 161.
- 15 Martha Sharp Joukowsky, *Prehistoric Aphrodisias: An Account of the Excavations and Artifact Studies I-II*, Court-Etienne, 1986, s. 579; Türkteki, "Batı ve Orta Anadolu'da Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı ve Yayılımı", s. 60.
- 16 Hans Henning Von Der Osten, *The Alishar Hüyük Seasons of 1930-32 Part I*, The University of Chicago Press, Chicago 1937, Fig. 174, 1-8.
- 17 Fikri Kulakoğlu-Ryoichi Kontani-Akinori Uesugi-Yuji Yamaguchi-Kazuya Shimogama-Masao Semmoto, "Preliminary Report of Excavations in the Northern Sector of Kültepe 2015-2017", ed. Fikri Kulakoğlu, Céécile Michel, Güzel Öztürk, *Integrative Approaches to the Archaeology and History of Kültepe-Kanesh*, Brepols Publishers, Turnhout 2020, s. 16.

büyük boyutlu bir örneğe şimdiye kadar rastlanmamıştır. Biçimsel açıdan büyük oranda homojen bir görünüm sergileyen çark yapımı Acemhöyük tabakları, hamur ve yüzey özellikleri açısından dikkat çekici farklılıklar taşımaktadır. Tabakların birkaç örneği yüzeylerinin astarsız ve perdahsız olması nedeniyle yalın seramik grubunda değerlendirilmiştir (resim 11B:1). Ancak geriye kalan örneklerin tamamı devetüyü renkli seramik grubunun özelliklerini sergilemektedir. Bu grupta yer alan tabak parçaları, yüzeylerin perdahlı olmasıyla dikkati çeker. Perdahın bazen hamur rengindeki astar üzerine uygulandığı, çoğu durumda ise astarsız bırakılan yüzeylere çark izlerinin silinmesi amacıyla tatbik edildiği tespit edilmiştir. Bu uygulamanın gözlemlendiği kaplarda çark izleri iç yüzeylerde tamamen silinmiş olup izler ancak cidarın hafifçe dalgalandığı dış yüzeylerde görülebilmektedir (resim 6:1-3). Perdah uygulamasının genellikle yatay, çapraz veya düzensiz hatlarla gerçekleştirildiği yüzeylerdeki izlerden anlaşılabilir. Ancak bazı örneklerde perdahın bezeme şeklini aldığı görülmüştür (resim 7:3). Bu örneklerde, perdahın iç yüzeyde dudaktan ağız kenarı altına kadar yatay, ağız kenarı altından dibe doğru dikey hatlarla uygulandığı görülmüştür. Bu tarz perdah bezeme anlayışı, Orta Anadolu Bölgesi ETÇ seramiğinde daha çok el yapımı astarlı gruplarda karşımıza çıkmaktadır. Bu tipte perdah bezemeli çeşitli kaplar Alishar Höyük, Göltepe gibi ETÇ merkezlerinden bilinmektedir¹⁸. Acemhöyük XI. tabakada bulunan el yapımı kırmızı astarlı bazı kaplarda da gözlenen bu bezeme anlayışının çark yapımı kaplara da uygulanmış olması dikkat çekicidir. Bu durum, yeni öğrendikleri seramik üretim tekniğini uygulayan ustaların eskiden devraldıkları gelenekleri sürdürme arayışı şeklinde değerlendirmek mümkün görünmektedir. Şimdiye kadar başka bir ETÇ yerleşiminde tanımlanmayan bu anlayış, yerel üretim olasılığını gündeme getiren güçlü bir göstergedir.

Çark yapımı ve perdahlı Acemhöyük tabakları basit biçimsel özellikleriyle, yukarıda değinilen el yapımı kırmızı astarlı örneklerle yakın durmaktadırlar. Her ne kadar bazı örnekler (resim 11B:1), kimi Batı Anadolu yerleşimlerinde bulunarak "A2 Tabağı" şeklinde yayımlanan kaplarla benzerlik taşısa da bu grubun el yapımı sığ tabaklara daha yakın durduğu görülmektedir. Bu nedenle, söz konusu tabaklar el yapımı tabakların farklı tekniklerle üretilmiş bir alt tipi şeklinde değerlendirilmiştir. Bazı ağız kenarlarında görülen işlenmeler, bu tabakların el yapımı örnekler gibi kapak olarak da kullanıldıklarına işaret etmektedir (resim 6:3).

18 Von Der Osten, *age.*, Fig. 161,7; Abdullah Hacı, "İlk Tunç Çağı Çanak-Çömlek Üretiminde Uzmanlaşma: Güneybatı Kapadokya'nın Uzmanlaşmış Üretim Örgütlenmesine İlişkin Yorumlar", *Bellelen*, C 84/S. 300 (2020), s. 472.

Çanaklar: Bu çalışmada değerlendirilen çanaklar, biçimsel özelliklerine göre dört gruba ayrılmıştır. Birinci grupta, ağız çapları 28-32 cm arasında değişen derin çanaklar yer almaktadır (resim 12A). Bu çanaklara ait toplam 10 parça XI, X ve IX. tabakalarda bulunmuştur. Bir örnek dışında, çanakların tamamı yuvarlatılmış basit ağız kenarlıdır. Diğer çanaklardan ayrılan tek örnek hafif içe çekik ağız kenarlıdır (resim 12A:2). Az sayıda örneği bulunan derin çanakların yalın (4 örnek), devetüyü (5 örnek) ve kırmızı astarlı (1 örnek) seramik gruplarına dağıldığı görülmüştür. Yalın ve devetüyü renkli örnekler çark yapımıdır. Kırmızı astarlı çanağın yapım tekniğini astar ve perdah nedeniyle kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Bu çanağın dikkati çeken bir diğer özelliği, iç yüzeyin tamamını kaplayan kırmızı astarın dışta ağız kenarının altına kadar devam ettirilerek oluşturulan yatay bant görüntüsüdür (resim 12A:4). Acemhöyük'te çarkta üretilen ilk formlar arasında bulunan derin çanaklar, basit biçimsel özellikleriyle Orta Anadolu'da ETC boyunca üretilen el yapımı astarlı çanaklara benzerlik gösterirler.

Acemhöyük çanaklarının ikinci grubu, ilk gruptakilere nazaran daha sığ ve küçük boyutlu kaplardan oluşmaktadır (resim 12B). Bu tüpteki çanakların büyük bir bölümü dışa doğru açılan konik gövdelidir (resim 12B:4-12). Ancak dışa doğru açılan küresel gövdeli çanakların varlığı da dikkati çeker (resim 12B:2-3). Çanakların çapları 15-20 cm arasında değişmekte olup çapı 20 santimetreyi aşan örnekler nadiren rastlanır. Kırmızı astarlı birkaç örnek dışında (resim 12B:1), tamamı yalın seramik grubunun özelliklerini sergileyen çanaklar çarkta biçimlendirilmiştir. Hafif kaideli bir görünüm sergileyen az sayıdaki örnek (resim 12B:11-12) dışında kalan tüm örnekler düz diplidir. Fazla özen gösterilmeyen ve düzeltilmeden bırakılan diplerde, kapların çarktan iple kesilerek alındığını gösteren izler rahatlıkla görülebilmektedir (resim 6:4). Çanakların cidar kalınlıkları standart bir görünüm sergilememekte ve yüzeylerde kabın çömlükçi çarkında şekillendirilmesi sırasında oluşan çark izleri ile tur olukları kolayca görülebilmektedir. Çanakların bazılarında göze çarpan bir diğer özellik ise dışta, ağız kenarının hemen altında cidarın şişkinleşerek kalınlaşmasıdır (resim 12B:2-4). Çarktan alındıkları gibi bırakılan çanakların yüzeylerine herhangi bir işlem uygulanmaması, günlük kullanım amacıyla seri şekilde üretildiklerine işaret etmektedir.

Acemhöyük'te XI. tabakada görülmeye başlayan ikinci grup çanaklar, X. tabakadan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. XI. tabakada bulunan birkaç parça, daha kalın cidarlı ve kaba görünümlüdür. Ancak X. tabakadan itibaren bu formun standart görünümüne kavuştuğu anlaşılmaktadır. Acemhöyük güneydoğu yamaç

açmalarında, X-VIII. tabakalarda bu tip çanakların tam veya tama yakın korunmuş 52 örneği bulunmuştur (resim 10). Bu rakama çeşitli niteliklere sahip 500 civarındaki parça eklendiğinde dikkat çekici bir nicelik ortaya çıkmakta ve çark yapımı çanakların Acemhöyük'e dışarıdan getirilmiş nadir bir unsur sayılamaya-cağı anlaşılmaktadır.

Acemhöyük ETÇ III tabakalarında azımsanamayacak miktarda bulunan çarkta biçimlendirilmiş çanaklar, dönemin başlarında Batı ve Orta Anadolu'da ortaya çıkan benzer tipteki çanaklarla bağlantılıdır. Troya A2 Tabağı şeklinde anılan bu çanaklar Beycesultan, Laodikeia-Kandilkırı gibi çok sayıda Batı Anadolu yerleşiminden bilinmektedir¹⁹. Söz konusu çanakların boyut, cidar kalınlığı ve profil özellikleri açısından göz ardı edilemeyecek bir çeşitlilik sergilediği görülmektedir. Gerek yerleşimlerin kendi içinde gerekse de farklı yerleşimler arasında gözlenebilen bu çeşitlilik, formun basitliği ve üreticilerin formu kendilerine uyarlama biçimleriyle ilişkili olmalıdır. ETÇ III başlarında çömlekçi çarkında biçimlendiren ilk formlardan biri olarak kabul edilen bu tip çanaklar, geniş bir coğrafyaya yayılan çok sayıda ETÇ yerleşiminden bilinmektedir. Forma ismini veren Troya'da, bu çanaklar IIc tabakasından itibaren üretilmeye başlamış ve bu durum IV. yerleşime kadar devam etmiştir. Çok sayıda örneğin yayınlandığı Troya repertuarından Acemhöyük çanaklarına benzer çanaklar bulmak mümkündür. Ayrıca, Troya II ve III'ün çark yapımı çanaklarının büyük bir bölümünün de Acemhöyük örnekleri gibi, ağız çapları 20 santimetreyi pek geçmeyen küçük kaplar oldukları anlaşılmaktadır²⁰. Tarsus Gözülü Kule'de bu tip çanaklar surla çevrili ETÇ II yerleşimini sona erdiren yıkımın ardından kurulan ilk yerleşimde, ortaya çıkmıştır²¹. Tarsus ETÇ III tabakalarında bolca örneği bulunan çanaklar, Batı Anadolu kaynaklı kültürel yapılanmanın etkisiyle ortaya çıkan yeni seramik formları arasında değerlendirilmektedir. Kültepe'de ilk olarak 13. tabakada ortaya çıkan çark üretimi çanaklar, yerleşimin 12 ve 11b tabakalarında görülmeye devam etmiştir²². Ayrıca yerleşimin

19 Blegen vd., *age.*, s. 225; Seton Lloyd, James Mellaart, *Beycesultan Vol. 1*, The British Institute of Archaeology, London 1962, s. 18; Umay Oğuzhanoglu, "What Happened Between Beycesultan XIII and XII? New Answers from Laodikeia-Kandilkırı Early Bronze Age Levels", *Adalya* 24 (2021), s. 1-30.

20 Blegen kazılarından yayınlanan bu tipteki toplam 135 örnekten sadece 22'sinin bu ölçüyü geçtiği görülmüştür.

21 Hetty Goldman, *Excavations at Gözülü Kule Tarsus II*, Princeton University Press, Princeton 1956, s. 131.

22 Tahsin Özgüç, "New Observations on the Relationship of Kültepe with Southeast Anatolia and North Syria during the Third Millennium B.C.", ed. Jeanny Vorys Canby, Edith Porada, Brunilde

yakınlarındaki İnerdağı mezarlığından ele geçen ölü hediyeleri arasında bu tip çanaklar da bulunmaktadır²³. Kültepe çanaklarının bazılarında gözlenen düzenli geniş oluklar gibi bazı biçimsel detaylar, formun yerel bir kimlik kazandığına işaret etmektedir. Acemhöyük ve Kültepe dışında, Ovaören, Sulucakarahöyük, Alishar gibi Orta Anadolu merkezlerinde bu tip çanaklarla karşılaşılması formun bölgede azımsanamayacak bir yaygınlığa ulaştığına işaret etmektedir²⁴.

Yukarıda kısaca ele alınan çark yapımı çanaklarla ilgili olarak değinilmesi gereken son nokta, bu kap formunu Anadolu ticaret ağlarıyla bağlantısıdır. Geniş bir coğrafyada çok sayıda yerleşimde karşılaşılan çanaklar Anadolu ticaret ağlarının tanımlanmasında kullanılan kap formları arasında yer almaktadır. Çanakların kendilerinin ticari bir meta olarak dolaşıma katılıp katılmadıkları yönünde farklı görüşler bulunduğu söylenebilir. Orta Anadolu örneklerini Batı Anadolu'dan ithal edilen ürünler şeklinde değerlendiren yaklaşımların çanakların ticari dolaşımına vurgu yaptıklarını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Orta Anadolu Bölgesi ETÇ III çanak çömleğinin şimdiye kadar tanımlanan baskın üretim tekniğinin el yapımı ürünlerden oluşması, bu yaklaşımın dayanak noktası gibi görünmektedir. Ancak bu duruma Acemhöyük üzerinden bakıldığında farklı bir manzara ortaya çıkmaktadır. Yerleşimde XI. tabakadan itibaren çark üretimi yerel seramiklerin bulunması²⁵, bu çanakların yerel ustalar tarafından rahatlıkla üretilebileceğini göstermektedir. Bu nedenle Acemhöyük örneklerinin ithal ürün şeklinde değerlendirilmesini gerektirecek teknik bir gerekçe bulunmadığı rahatlıkla söylenebilir. Bu noktadan hareket edildiğinde ise Acemhöyük buluntularının kültürel ilişki ve etkileşim sonucunda yerel olarak üretilmiş örnekler şeklinde ele alınması mümkün hâle gelmektedir.

Acemhöyük çanaklarının üçüncü grubunu hafif “S” profilli örnekler oluşturmaktadır (resim 14A:1). Yerleşimin X. tabakasında ortaya çıkan bu tipteki ince cidarlı

Sismondo Ridgway, Tamara Tech, *Ancient Anatolia Aspects of Change and Cultural Development Essays in Honor of Macheld J. Mellink*, The University of Wisconsin Press, Wisconsin 1986, s. 38-39.

23 Güzel Öztürk-Fikri Kulakoğlu, “Kızılırmak Kavsının Güneyinde Yeni Bir Ölü Gömme Geleneği: Kültepe İner Dağı Extramural Mezarlığı”, *DTCF Dergisi*, 59/1 (2019), s. 704.

24 Yücel Şenyurt-Atakan Akçay-Yalçın Kamış, “Ovaören 2013 Yılı Kazıları”, *36. Kazı Sonuçları Toplantısı (2)*, Ankara (2014), s. 112; Von Der Osten, *age.*, pl. VIII, b378; Atila Türker, “Suluca Karahöyük: A Commercial Context In Central Cappadocia In Light of Depas Amphikypellon and a Foot Shaped Stamp Seal”, *TÜBA-AR*, 23 (2018), s. 60.

25 Kamış, “Acemhöyük Buluntuları Işığında Erken Tunç Çağı'nda Orta Anadolu'nun Güneyinde Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı”, s. 71.

çanakların tamamı kırmızı astarlı ve perdahlıdır. Dış yüzeyleri kaplayan astarın iç yüzeyde ağız kenarının altına kadar devam ettirilmesiyle elde edilen bantlar, bu çanak tipinin dikkat çeken özelliklerinden biridir. Astarsız bırakılan iç yüzeyler, çanakların elde üretildiğini göstermektedir. Acemhöyük'te az sayıda örneği bulunan kırmızı astarlı ve "S" profilli çanakların benzerlerine Küllüoba, Tarsus gibi ETÇ III yerleşimlerinde rastlanmıştır²⁶.

Bu çalışmada değerlendirilen Acemhöyük çanaklarının dördüncü ve son grubu, içe eğik ağız kenarlı ve hafif omurgalı çanakları içermektedir (resim 14A:2-7). XI. tabakada birkaç örnekle görülmeye başlayan bu çanaklar, X. tabakadan itibaren artmaya başlamıştır. Büyük bir bölümü kırmızı astarlı seramik grubunda yer alan bu çanakların az sayıda krem astarlı örneği bulunmaktadır. Tam korunan bir örneği henüz ele geçmediği için formun tüm özellikleri hakkında yorum yapmak güçtür. Ancak bu çanakların birkaç örneğinde görülen kabartma bezekler dikkat çekicidir (resim 14A:4-6). Kaplara metalik bir görünüm kazandıran kabartma bezeklerin yakın paralellere Tarsus Gözlü Kule'de rastlanmıştır²⁷. Acemhöyük çanaklarıyla biçimsel açıdan benzerlik kurulabilecek diğer örnekler ise Küllüoba'dan bilinmektedir²⁸.

Tankardlar: Acemhöyük tankardlarını tek ve çift kulplu örnekler olarak iki gruba ayırmak mümkündür. XI. tabakada görülmeye başlayan tek kulplu tipe ait tam veya tama yakın korunmuş 15 örnek bulunmuştur (resim 5:2 ve resim 13A:2-6). Daha az karşılaşılan çift kulplu tipin iki sağlam örneği ile nispeten iyi korunmuş iki profil parçası bulunmuştur (resim 13A:1) Sağlam kaplardan biri X. tabakaya ait bir odadan, diğeri ise höyük yakınlarındaki bir mezardan ele geçmiştir²⁹. Ağız parçalarının her ikisi de X. tabakaya ait odalarda bulunmuştur. Bunların dışında, ETÇ III tabakalarında çok sayıda tankard parçasına rastlanmıştır. Formun genel karakterini iyi yansıtmayan gövde parçaları dışarıda bırakılarak yapılan istatistikte, farklı kaplara ait toplam 102 ağız parçası tespit edilmiştir. Ağız parçalarının hangi tankard tipine ait olduğunu kesin şekilde belirlemek güçtür. Acemhöyük tankardları üretim tekniği açısından homojen bir manzara sergilememektedir. XI. ve X.

26 Goldman, *age.*, s. 137, fig. 353.k; Türkteki, "Batı ve Orta Anadolu'da Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı ve Yayılımı", s. 59.

27 Goldman, *age.*, s. 137, 405-406.

28 Türkteki, "Batı ve Orta Anadolu'da Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı ve Yayılımı", s. 58.

29 Mezarda buluntusu tankard için bk. Özgüç, *agm.*, Fig. 3-34.

tabakalarda el ve çark yapımı örnekler aynı kontekstlerde yan yana bulunurken IX. tabakadan itibaren el yapımı tankardların kullanımdan kalktığı görülmüştür.

Tek veya çift kulplu Acemhöyük tankardları, küresel gövdeler üzerinde dışa doğru açılan ağızlar ve omuz üzerinden yükselerek gövdenin orta kısmına bağlanan kulplarıyla standart denilebilecek bir görünüm sunmaktadır. Ancak bu görünümün dışına taşan az sayıda örneğin varlığı dikkat çekicidir. Bu örneklerden birinde, küresel gövde üzerinde yükselen boyun kısmı diğer örneklerle oranla daha dik bir açıyla gövdeden çıkış yapmakta ve kulp omuz yerine boyna bağlanmaktadır (resim 13A:5). Diğer örnekte basık ve konik bir şekil alan gövdenin üzerinde kısa bir boynun bulunduğu görülmektedir (resim 13B:8). Söz konusu örnek bu şekilde Orta Anadolu Bölgesi ETÇ fincanlarına yaklaşan bir görünüm ortaya koymaktadır. Ancak boynun fincanlardan daha uzun olması, astar bant ve omuzdan yükselen kulp, tankard formunun bir alt tipiyle karşı karşıya olduğumuza işaret etmektedir.

Acemhöyük tankardları hamur ve yüzey özelliklerine göre değerlendirildiğinde, bu çalışmada değinilen diğer formlardan daha geniş bir yelpazeye yayıldıkları görülmüştür. Yalın, kırmızı astarlı, Batı Anadolu etkili kırmızı astarlı, gri ve krem astarlı seramik gruplarında, tankard tiplerine rastlanmıştır. Gruplara göre yoğunlaşmaya bakıldığında ise Batı Anadolu etkili kırmızı astarlı seramik ile kırmızı astarlı seramik ön plana çıkmaktadır. Bunları krem ve gri astarlılar ile astarsız örnekler izlemektedir. Astarlı örneklerinin tümünde göze batan hususlardan biri perdah uygulamasıdır. Perdah kalitesi değişkenlik göstermektedir. Ancak kapların büyük bir bölümünün iyi perdahlandığı ifade edilebilir. Perdahlı kapların önemlice bir kısmında, boynun dış yüzeyinde ağza doğru dikey hatlarla, gövdede ise dibe paralel yatay hatlarla sert perdah uygulandığı anlaşılmaktadır. Bu örneklerin dışında kalan kaplarda ya perdah izleri görülmemekte ya da düzensiz çapraz hatlarla uygulanmış izlere rastlanmaktadır (resim 8:1). Tankardlarda dikkati çeken bir diğer yüzey işlemi ağız kenarlarının içinde göze çarpan astar bantlardır. Kırmızı astarlı örneklerle sınırlı kalmayan astar bantlar, krem ve gri astarlı tankardlarda da göze çarpar. Bunların dışında, Acemhöyük XI. tabakada bulunan tankard gövde parçası, yüzey özellikleri açısından ayrıca dikkati çekmektedir. Parlak kırmızı astarlı (resim 14B:3) parça devetüyü hamurlu olup iç yüzeyin tamamı parlak siyah renklidir. Bu durum, tankardların genelinde gözlenen hamur ve iç yüzey rengi özdeşliğinden ayrıışan bir görünüm ortaya koymaktadır.

Acemhöyük tankardları, perdah ve astar özellikleri dışında kalan diğer bezeme unsurlarıyla da göze batmaktadır. Söz konusu bezeme unsurları yatay sığ yivler, oluklar, verev geniş oluklar ile çukurcuk bezeklerden oluşmaktadır (resim 13B: 4-11). Acemhöyük tankardlarında görülen yatay sığ yivler gövdelerin üst yarısı ve boyunlarda bulunmaktadır. Batı Anadolu merkezlerinde ele geçen bazı tankardlarda³⁰ görülen yiv/oluk bezemelerden ayrıran sığ yiv uygulamasının benzerlerine daha çok Orta Anadolu'da rastlanmaktadır. Alishar'ın "Bakır Çağı" tabakalarında ve Kültepe ETÇ tabakalarında bu tarz yiv bezekli çeşitli kaplar açığa çıkartılmıştır. Alishar'da yiv bezeme kaliteli hamurlara sahip fincan gibi küçük boyutlu kaplarda görülmektedir³¹. Kültepe'de kapların boyun ve gövdelerinde bulunan yiv bezekler 12. tabakada ortaya çıkan "Intermediate" seramik türünün monokrom örnekleriyle ilişkilendirilmiştir³².

Acemhöyük'te şimdilik bir örneği bulunan verev uygulanmış geniş sığ oluk bezemeli tankardın benzeri Batı Anadolu'dan bilinmemektedir (resim 9:2 ve resim 13B:11). Bu kabın bezeme anlayışını yine Orta Anadolu merkezleriyle bağdaştırmak mümkün görünmektedir. Alishar ve Kültepe'de bu tarz bezekli kapların bulunduğu görülmektedir³³.

Parmakla veya uygun başka bir nesneyle hafifçe baskı uygulanarak oluşturulduğu anlaşılan sığ çukurcuklar, Acemhöyük ETÇ III çanak çömleğinde çeşitli kap tiplerinde karşılaşılan bir bezeme tipidir. Genellikle fincan veya gaga ağızlı testi (resim 14B:4) gibi formlarda karşılaşılan bu bezeme türüne tankardlarda da rastlanmıştır (resim 13B: 9-10). Tankardlardaki sığ çukurcuk bezeklerin gövdenin yanlarında birer adet, kulpun tam karşısına da bir adet gelecek şekilde uygulandığı görülmüştür. Çukurcuk bezek tankardlara tek başına bulunabildiği gibi, yatay yivlerle veya oluklarla birlikte de görülebilmektedir. Batı Anadolu tankardlarında görülmeyen bu bezeme tipine Orta Anadolu örneklerinde de rastlanmamıştır. Ancak çukurcuk bezeme farklı uygulanmış bir şekliyle de olsa, Kayseri Müzesi'nde bulunan Kültepe kökenli bir "Bakır Çağı" kabında karşımıza çıkmaktadır³⁴. Acemhöyük tan-

30 Derya Yılmaz, "Erken Tunç Çağı'nda Batı ve Orta Anadolu Kültürel İlişkileri Işığında Depas ve Tankard Türü Kaplar", *Anadolu*, 36 (2010), s. 54.

31 Von Der Osten, *age.*, s. 164.

32 Öztürk, Kulakoğlu, *agm.*, s. 705.

33 Von Der Osten, *age.*, Fig. 166, 3-6; Kulakoğlu vd., *agm.*, s. 41, fig. 95.

34 Tahsin Özgüç, "Typical Pottery of the Middle Anatolian "Copper" and "Bronze" Ages (New Finds from Kültepe near Kayseri)", *Artibus Asiae*, 10/4 (1947), Fig. 4.

kardlarında bulunan çukurcuk bezemeye başka bölgelerde rastlanmaması ve bu tarz bezemenin Acemhöyük'te açığa çıkarılan diğer kap tiplerinde de görülmesi, yerel bir uygulamayla işaret etmektedir.

Seramik tankardlar aynı dönemden çeşitli örnekleri bilinen metal kapların taklidi şeklinde değerlendirilmektedir. Kulpların kaplara bağlanma biçimi ve yüzeylerde görülen yivler, oluklar gibi çeşitli bezeme unsurları bu durumun göstergesi olarak kabul edilmektedir³⁵. Aynı akıl yürütme biçimi Acemhöyük tankardları için takip edildiğinde, oluk, verev geniş oluk, yiv ve çukurcuk bezekli örneklerin metal kapları taklit ettiğini ifade etmek mümkün hâle gelmektedir.

Acemhöyük ETÇ III seramiği içerisinde hatırı sayılır miktarda örneği bulunan tankardlar, organize uzak mesafe ticaret ağları bağlamında üzerinde en fazla durulan formlar arasında yer almaktadır. Tek kulplu tipi, ETÇ II sonlarında görülmeye başlayan tankardların ETÇ III başlarından itibaren hızla yaygınlaşmaya başladığı ve iki kulplu tipin de bu süreçte ortaya çıktığı anlaşılmaktadır³⁶. Ege Dünyası'ndan Mezopotamya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada, çok sayıda yerleşimde tankard örneklerine rastlanması organize uzak mesafe ticaret ağlarının şekillenmesiyle açıklanmaktadır. Ancak Batı Anadolu kökenli olduğu kabul edilen bu formun Orta Anadolu yerleşimlerindeki konumu biraz belirsiz gibi görünmektedir. Tarsus, Gedikli Karahöyük gibi Anadolu'nun kıyısındaki coğrafyalarda bulunan kaplar, yerel ürünler olarak değerlendirilirken, Orta Anadolu'daki örneklerin genellikle Batı Anadolu'dan ithal örnekler şeklinde değerlendirildiği görülmektedir. Bu yaklaşım, tankardların ticari bir meta olarak dolaşıma katıldıklarına vurgu yaparken yerel üretim olasılığını dışlıyor gibidir. Ancak bu husus Acemhöyük üzerinden ele alındığında, azımsanamayacak sayıda tankard örneğinde Batı Anadolu'da rastlanmayan hamur ve yüzey özelliklerine rastlanması yerel üretim seçeneğini gündeme getirmektedir. Bu manzara Acemhöyük'te ithal örneklerin bulunması ihtimalini dışlamamakla birlikte, sürecin daha çok kültürel normlardaki değişim ve ETÇ III başlarında yeni yeme-içme alışkanlıklarının yaygınlaşmasıyla bağlantılı olduğuna işaret etmektedir. Aynı şekilde, Acemhöyük dışında Ovaören, Kültepe gibi Orta Anadolu yerleşimlerinde tankardlara rastlanması, yeni yeme içe alışkanlıklarının yaygınlaşmasıyla ilgili olmalıdır³⁷.

35 Vasif Şahoğlu, "The depas and Tankard Vessels", ed. Marc Lebeau, *ARCANE Interregional Vol. I Ceramics*, Brepols Publishers, Brepols 2014, s. 299.

36 Şahoğlu, "The depas and Tankard Vessels", s. 299.

37 Şenyurt vd., agm., s. 112; Kulakoğlu vd., agm., s. 14;

Depaslar: ETÇ Anadolu toplumlarının ürettiği ve kullandığı karakteristik kap formlarından biri olan depas tipi kapların az sayıda örneği Acemhöyük'te ele geçmiştir. Örneklerin ikisi güneydoğu yamaç açmalarında bulunan parçalardan oluşmaktadır (resim 14B:1-2). Son örnek ise B. Tezcan tarafından yayınlanan el yapımı sivri dipli depastır³⁸. Acemhöyük kökenli olduğu ifade edilen söz konusu örnek, grimsi siyah alacalı astarı ve gri hamuruyla güneydoğu yamaçta bulunan gri tankardlarla benzerlik göstermektedir. Tabakaya bağlı bulunmadığı için bu örneği tarihlemek güç olmakla birlikte, gri seramiğin Acemhöyük X. tabakada görülmesi depasın ETÇ III başlarına ait olabileceğini göstermektedir. IX. ve VIII. tabakalarda bulunan depas parçaları portakalımsı kırmızı astarlı ve çark yapımıdır. Kazılarda bulunan Acemhöyük depaslarının parçalardan oluşması karşılaştırma yapmayı güçleştirmekte, aynı zamanda bulunan örneklerin daha geç tabakalardan gelmesi dikkati çekmektedir. Bütün bu veriler bir araya getirildiğinde ise depasların Acemhöyük'te tankardlardan daha nadir rastlanan bir form olduğu ve belki de fazla benimsenmediği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun Acemhöyük'e özgü kültürel bir tercihi yansıtmadığı ise ancak daha geniş alanların araştırılmasıyla çözümü mümkün olacak bir husus gibi görünmektedir.

Tek Kulplu Testi: Acemhöyük'te şimdilik bir örneği bulunan tek kulplu testi, IX. tabakada açığa çıkarılmıştır. Silindirik uzun boyunlu ve düz ağızlı testi, hafif dışa kalınlaştırılmış dudaklıdır (resim 14B:5). Küresel gövdeli testinin ağız kenarından çıkan yuvarlak kesitli kulp omuz üzerine bağlanmaktadır. Kulpun bir delik vasıtasıyla gövdeye sabitlendiği görülmüştür. Devetüyü perdahlı seramik grubunun özelliklerini gösteren çark yapımı testinin dış yüzeyinin çark izlerinin tamamen kaybolmasını sağlayacak şekilde perdahlı olduğu görülmüştür. Testide göze batan bir diğer özellik ise geniş yatay oluklardır. Bunlar, bazı tankardlarda görülen yivler gibi gövdenin üst yarısıyla sınırlıdır. Orta Anadolu ETÇ çanak çömleğinde benzerine pek rastlanmayan bu form, Troya II'de bolca bulunan B1 ve B3 formlarıyla benzerlik taşımaktadır³⁹.

Silindirik Boyunlu Çömlekler: Uzun silindirik boyunlu çömlekler, Acemhöyük X. tabakada ortaya çıkan formlardan biridir. El yapımı kaba hamurlu çömleklerin şimdilik birkaç örneği bulunmaktadır. X. tabakada ele geçen dikey çift kulplu örnek, formun genel özelliklerini en iyi yansıtan parçadır (resim 14B:6). Dışa kesik ağız kenarlı ve oval gövdeli parçanın karşılıklı dikey kulpları omza bağlanmak-

38 Burhan Tezcan, "Aksaray Çevresinden Derlenen Eserler", *Belleten*, C XXII/S. 88, (1958), s. 520.

39 Blegen vd., *age.*, s. 230-231.

tadır. Acemhöyük'te az sayıda örneği bulunan bu tip uzun boyunlu çömleklerle Troya C9 formu arasında paralellik kurmak mümkündür. Troya'da IId tabakasında ortaya çıkan bu form, IIf ve IIg tabakalarında görülmeye devam etmiştir⁴⁰. Bunun yanı sıra son yıllarda Kültepe'de yürütülen çalışmalar, yerleşimin ETÇ III katmanlarında silindirik boyunlu çömleklerin bulunduğunu ortaya koymuştur⁴¹. ETÇ'de Anadolu'nun batı bölgelerinde daha yaygın olduğu anlaşılan silindirik uzun boyunlu çömleklerin, dönemin ortalarından itibaren karadan sürdürülen ticari faaliyetlerde nakliyat kabı işlevi gördüğü yönünde bir öneri bulunmaktadır⁴².

Üç Ayaklı Pişirme Kabı: Acemhöyük'te bir örnekle temsil edilen üçayaklı pişirme kabı, VIII. tabakada bir çöp çukurunda bulunmuştur (resim 5:3). Kaba hamurlu pişirme kabının gövdesi isli bir görünüme sahiptir. Küresel gövdeli kabın omuzlarında karşılık iki yatay kulp bulunmaktadır. Hafifçe dışa kalınlaştırılmış ağzın hemen altında, kapağın rahat oturmasını sağlayan yiv bulunmaktadır.

Orta Anadolu Bölgesi ETÇ çanak çömleğinde pek rastlanmayan üçayaklı pişirme kaplarının batı bölgelerde Geç Kalkolitik Çağ'dan itibaren görülmeye başladığı ve ETÇ sonlarına kadar kullanımda kaldıkları bilinmektedir⁴³. Şimdilik bir örnek bulunması nedeniyle, üçayaklı pişirme kabının Acemhöyük'teki kültürel bağlamına dair detaylı bir analiz üretmek için erken görünmekle birlikte, Batı Anadolu ile kurulan ilişkilerin pişirme alışkanlıklarına da yansıdığını düşünmek mümkün görünmektedir.

3. Küçük Buluntular

ETÇ Anadolu ticaret ağlarıyla ilgili çalışmalarda değinilen seramik harici buluntular geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Acemhöyük'ün XI-VIII. tabakalarında genellikle bu çerçevede ele alındığı görülen küçük buluntu örneklerine rastlanmıştır. Bunlardan tartı ağırlıkları, tunç kargı ucu ve bezemeli silindirik kemik objeler aşağıda kısaca değerlendirilmiştir.

40 Blegen vd., *age.*, s. 236.

41 Kulakoğlu vd., *agm.*, Fig. 2.39,100.

42 Murat Türkteki, "The Anatolian Type Amphora and Its Relation to the Early Bronze Age Elites", ed. Stephan W. E. Blum, Turan Efe, Tobias L. Kienlin, Ernst Pernicka, *From Past to Present. Studies in Memory of Manfred O. Korfmann*, Bonn 2020, s. 144.

43 Deniz Sarı-Fadime Arslan, "İlk Tunç Çağ'ında Batı Anadolu'da Üç Ayaklı Mutfak Kabının Yayılımı ve Gelişimi", *Belleten*, C LXXXI/S. 290 (2017), s. 15.

XI, IX ve VIII. tabakalarda literatürde tartı ağırlığı şeklinde değerlendirilen taş objelerden sekiz adet bulunmuştur (resim 15). Çoğunluğu yuvarlatılmış çift-koni biçimli tartı ağırlıklarının hematit gibi sık dokulu taşlardan imal edildiği görülmüştür. Çok sayıda çalışmada incelenen bu tip objelerin ticari aktivitelerde, tarafların daha önceden belirlenmiş bir ölçü sisteminin standartlarına uygun şekilde ölçüm yapmalarını sağladığı düşünülmektedir⁴⁴. Karmaşık bilişsel ve idari süreçler sonucunda ortaya çıkan ölçüm sistemlerinin ana unsurlarında biri konumundaki tartı ağırlıkları, sistemli bir şekilde yürütülen ticari ilişkilerin varlığına dair güçlü bir kanıt olarak değerlendirilmelidir. Anadolu'da şimdiye kadar sınırlı sayıda ETÇ yerleşiminde bulunan bu tip objeler, farklı ağırlıkları temel alan bölgesel birimler (şekel) üzerinden yorumlanmıştır⁴⁵. Acemhöyük örneklerinin ağırlıkları 10.4 gr ile 92,9 gr arasında değişmekte olup, 9.4 ve 5-5.5 gramlık birimleri temel alan sistemlerle ilişkilendirilebileceği düşünülmektedir.

XI. tabakada ele geçen kargı ucu, farklı tiplerde çok sayıda tunç objeyi içeren Acemhöyük buluntuları içinde dikkati çeken örneklerden biridir (resim 16). Tunç kargı ucu, DB/51açasında, 100'e yakın sapan tanesinin açığa çıkarıldığı alana yakın bir konumda bulunmuştur⁴⁶. XI. tabakayı sona erdiren savaşın yol açtığı yıkım dolgusunda bulunan kargı ucu, kıvrık saplı ve dörtgen kesitlidir. Ucundaki küçük kırık dışında sağlam bir şekilde bulunan kargı ucu 25,5 cm uzunluğundadır. Bu tipe giren kargı uçlarının az sayıda örneği Orta ve Batı Anadolu merkezlerinden bilinmektedir⁴⁷. Bunlar arasında, Acemhöyük kargı ucuna en fazla benzerlik gösteren örnek Demircihöyük'te Geç ETÇ II'ye tarihlenen mezarda bulunmuş ve Mezopotamya etkili bir obje şeklinde değerlendirilmiştir⁴⁸. Anadolu'da az sayıda örneği bulunan kıvrık saplı kargı uçlarının güney bölgelere inildikçe artış göster-

44 Lorenz Rahmstorf, "In Search of the Earliest Balance Weights, Scales and Weighing Systems From The East Mediterranean, The Near and Middle East", ed. Maria Emanuela Alberti, Enrico Ascalone, Luca Peyronel, *Weights in Context*, Instituto Italiano Di Numismatica, Roma 2006, s. 9-13.

45 Arsen Bobokhyan, "Identifying Balance Weights and Weight Systems in Bronze Age Troia Preliminary Reflections", ed. Maria Emanuela Alberti, Enrico Ascalone, Luca Peyronel, *Weights in Context*, Instituto Italiano Di Numismatica, Roma 2006, s. 91-93.

46 Aliye Öztan-Benjamin Arbuckle, "2011 Yılı Acemhöyük Kazıları ve Sonuçları", *34. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Çorum (2013), s. 280.

47 Michele Massa-Orlene McIlfratrick-Erkan Fidan, "Patterns of metal procurement, manufacture and exchange in Early Bronze Age northwestern Anatolia: Demircihöyük and beyond", *Anatolian Studies*, 67 (2017), s. 75.

48 Efe, agm., s. 124.

diği bilinmektedir. Kıvrık saplı kargı uçlarının yoğunlaştığı Kuzeybatı Suriye örneklerini değerlendiren G. Gernez, bu tipin MÖ 2450 yıllarından önce bölgede görülmediğini ifade etmektedir⁴⁹. Acemhöyük kargı ucunun XI. tabakada bulunması Gernez'in gözlemleriyle uyumlu görünmekte ve yerleşimin güneyli etkilere açıklığını yansıtmaktadır. Ancak Acemhöyük kargı ucunun XI. tabakaya ait yıkım katmanında bulunması, bu objenin yerleşime geliş şekliyle ilgili soru işaretlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Büyük bir olasılıkla çatışmada kullanılan kargı ucunun saldırgan grup tarafından yerleşime getirilme ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Ege, Levant ve Kuzey Suriye'de MÖ III. binyılda yaygın bir şekilde karşılaşılan içi boş, silindirik biçimli ve dış yüzeyleri kazı bezekli kemik tüpler, ticari ve kültürel ilişkilerin tanımlanmasında kullanılan bir diğer buluntu grubudur⁵⁰. Tarsus, Troya ve Bozüyük dışında Anadolu'dan bilinmeyen söz konusu objelerin iki örneği Acemhöyük'te X. tabakaya ait kontekstlerde bulunmuştur (resim 17). Biri fildişinden (resim 17:1), diğeri kemikten imal edilmiş objelerin uçları düzgünce kesilmiş olup yüzeyleri derin çizgisel hatlarla bezelidir. Objelerin yüzeylerinde, araları farklı genişliklerdeki ağ motifleri veya vev çizgilerle doldurulmuş paralel yatay çizgilerden meydana gelen bezeme unsurları dikkati çeker. Ege, Levant ve Kuzey Suriye'de bulunan bu tip objelerin bezeme unsurları ve muhtemel işlevleri çeşitli çalışmalara konu olmuş ve bu obje grubu genel hatlarıyla MÖ 2700-2200 yılları arasına tarihlendirilmiştir⁵¹. Motifler açısından ele alındığında, Acemhöyük buluntularının Troya ve Bozüyük örnekleriyle yakınlığı dikkati çekmektedir. Farklı bezeme özellikleriyle geniş bir coğrafyada karşılaşılan kemik objelerin işlevleri konusunda çeşitli öneriler ortaya atılmıştır. Bu öneriler tekstil üretimi, iğne kutusu, pigment veya boya kabı şeklinde kullanım gibi çok farklı alanlara yayılmaktadır⁵². Ege ve Suriye'de bulunan bazı örneklerde boya kalıntılarına rastlanması, bu objelerin pigment/boya ticaretinde kullanılmış olabileceklere yönündeki görüşlere

49 Guillaume Gernez, *L'armement en métal au Proche et Moyen-Orient: des origines à 1750 av. J.-C.*, Paris 2008, s. 288.

50 Lorenz Rahmstorf, "Zur Ausbreitung vorderasiatischer Innovationen in die frühbronzezeitliche Ägäis", *Prähistorische Zeitschrift*, 81/1 (2006), s. 58-62.

51 Lorenz Rahmstorf, "Indications of Aegean-Caucasian relations during the third millennium BC", ed. Svend Hansen, Andreas Hauptmann, Ingo Mötzembäcker, Ernst Pernicka, *Von Majkop bis Trialeti - Gewinnung und Verbreitung von Metallen und Obsidian in Kaukasien im 4.-2. Jts. v. Chr.*, Bonn 2010, s. 277.

52 Konstantina Saliari-Erich Draganits, "Early Bronze Age Bone Tubes from the Aegean: Archaeological Context, Use and Distribution", *Archeometriai Muehely*, X/3 (2013), s. 186-188.

ağırlık kazandırmıştır. Acemhöyük buluntuları bu çerçeve üzerinden yorumlanırsa, Orta Anadolu'yu kıyı bölgelerine bağlayan karasal güzergâhlara dair yeni bir ipucunun ortaya çıktığı görülmektedir.

4. Zooarkeolojik Veriler

Acemhöyük ETÇ kazılarından elde edilen ve Anadolu ticaret ağları ekseninde yürütülen bazı tartışmalara katkı sağlayabilecek nitelikteki zooarkeolojik veriler arasında evcil eşeklerle (*Equus asinus*) ilgili bulgular özel bir konuma sahiptir. Anadolu ETÇ yerleşimlerinden az sayıda örneği⁵³ bilinen evcil eşeklere ait kemikler Acemhöyük'te yoğun şekilde temsil edilmektedir. 2011 yılında sura yaslanan XI. tabaka odalarına gömülmüş vaziyette bulunan iki iskelete ek olarak, 2019 yılında aynı alanın hemen kuzeyinde sürdürülen kazılarda iyi korunmuş eşek iskeletlerine rastlanmıştır (resim 18). Bu alanda, X. tabaka odasının güney duvarının kaldırılmasından sonra sürdürülen çalışmalarda birbirine çok yakın noktalara gömüldüğü anlaşılan üç eşek iskeleti açığa çıkarılmıştır. Zooarkeolojik incelemeleri henüz sonuçlanmayan iskeletler, eski buluntularla birlikte ele alındıklarında, evcil eşeklerin Acemhöyük ETÇ tabakalarında nadiren rastlanan bir bulgu olmadığı ortaya çıkmaktadır. MÖ III. binyıl sonlarına tarihlenen V. tabakada incelenen hayvan kemiği örneklerinin %5'ini evcil eşeklerin oluşturması da bu olguyu destekleyen bir diğer göstergedir⁵⁴.

Eşeklerin ehlileştirilmesinin ve farklı alanlarda kullanılmaya başlanmasının sosyo-kültürel yapıya etkileri üzerinde durulması gereken hususlardan biridir. Kalkolitik Çağ'da Afrika'nın kuzeydoğusunda ehlileştirilen eşeklerin buradan diğer bölgelere yayıldıkları düşünülmektedir⁵⁵. Koşum, binek ve yük hayvanı olarak kullanılan eşeklerin besin olarak da görüldükleri ve zaman zaman sembolik-ritüel anlamlar yüklenebildikleri bilinmektedir⁵⁶. Acemhöyük'te azımsanamayacak miktarda evcil eşek kemiklerine ve gömülerine rastlanması, Anadolu ETÇ yerleşimlerinden fazla bilinmeyen eşeklerin gündelik işlerde ve ekonomik faaliyetlerde kullanıldıklarını göstermesi açısından önem taşımaktadır. 2011-2013 yılları arasında sürdürülen kazılarda bulunan eşek kemikleri üzerinde yürütülen DNA analizleri,

53 A. Levent Atıcı, "Early Bronze Age Fauna From Kaman-Kalehöyük (Central Turkey): A Preliminary Analysis", *Anatolian Archaeological Studies*, XII (2003), s. 101.

54 Benjamin S. Arbuckle, "Zooarchaeology At Acemhöyük", *Anadolu/Anatolia*, 39 (2013), s. 58.

55 Haskel Joseph Greenfield-Itzhaq Shai-Aren Maeir, "Being an "ass": An Early Bronze Age burial of a donkey from Tell es-Safi/Gath, Israel", *Bioarchaeology of the Near East*, 62 (2012), s. 23.

56 Greenfield vd., agm., 23-26.

bu hayvanların evcil eşek (*Equus asinus*) türüne ait olduklarının belirlenmesini sağlamıştır⁵⁷. Ayrıca, XI. tabakada bulunan iskeletlerden birinden alınan radyokarbon örneğinin kalibre edilmiş yaşlandırma sonucu, %91,9 olasılıkla MÖ 2465-2284 olarak belirlenmiştir (resim 19:3). Bu zaman aralığının XI. tabakaya ait diğer radyokarbon tarihleri ile örtüştüğü görülmekte ve MÖ III. binyılın ortalarından itibaren Acemhöyük'te evcil eşeklerin bulunduğunu belirtmek mümkün hâle gelmektedir.

Evcil eşeklerin Acemhöyük'te XI. tabakadan itibaren bulunması, ETÇ Anadolu ticaret ağları bağlamında sürdürülen tartışmaların bazı noktalarına ışık tutacak niteliktedir. Eşeklerin yük hayvanı olarak işe koşulmasının hammaddelerin veya mamul ürünlerin nakledilmesinde büyük avantaj sağlayacağı ve ticari faaliyetlerin daha rahat yürütülmesini sağlayacağı açıktır. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda yürütülen geniş kapsamlı ticari aktivitelerin eşek kervanlarına dayanması, bu durumun en net göstergesidir⁵⁸. Coğrafi karakteri büyük oranda, dağlık alanlar ve engebeli araziler tarafından belirlenen Anadolu'da uzak mesafeli bağlantıların sağlanmasında ve malların taşınmasında, hareket kabiliyeti büyükbaş hayvanlar tarafından çekilen kağrı benzeri arabalara oranla yüksek olan eşeklerin kullanılması daha verimli bir yoldur. Bu nedenle, Acemhöyük dışındaki Anadolu ETÇ yerleşimlerinde nadiren tespit edilmiş olsalar da eşeklerin ticari faaliyetlerde kullanıldığını düşünmek akla yatkın görünmektedir. Bunun yanı sıra eşeklerinin yük ve koşum hayvanı olarak işe koşulmasının ticari faaliyetlerin çok ötesine geçen sosyo-ekonomik ve kültürel anlamlar barındırdığı unutulmamalıdır. Eşeklerin sağladığı işgücü ve enerjinin ETÇ toplumlarının tarım, hayvancılık, madencilik gibi farklı işlerle uğraşan kesimlerinin de hareket kabiliyetlerini artıracığı açıktır. Bu nedenle, eşeklerin ETÇ Anadolu toplumlarının iş süreçlerinde yer almasının daha geniş çaplı faaliyet alanları yaratma potansiyelini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

57 Silvia Guimaraes-Benjamin S. Arbuckle, "Ancient DNA shows domestic horses were introduced in the southern Caucasus and Anatolia during the Bronze Age", *Science Advances*, 6/38 (2020), s. 2.

58 Levent Atıcı, "The Secondary Products Revolution in light of textual evidence from Kültepe-Kanesh, Central Anatolia", ed. Haskel J. Greenfield, *Animal Secondary Products: Domestic Animal Exploitation in Prehistoric Europe, the Near East and the Far East*, Oxbow Books Press, Oxford, 2014, s. 233-252.

5. Erken Tunç Çağı Ticaret Ağları ve Acemhöyük

Günümüze kadar yürütülen çok sayıda araştırma ve çalışma, Anadolu toplumlarının MÖ III. binyılın ortaların itibaren dinamik bir gelişim çizgisine oturdularına işaret etmektedir. Maden ekonomisiyle bağları güçlü, gelişmiş savunma sistemleriyle çevrelenen ve sosyal tabakalanmanın belirgin şekilde izlenebildiği yerleşimlerde yaşayan toplumların sergilediği dinamizm, “kentleşme”, “merkezileşme” gibi kavramlar çerçevesinde ele alınmaktadır⁵⁹. Çeşitli teknolojik yeniliklerin de eşlik ettiği sürecin aynı zamanda bir toplumsal dönüşüme işaret ettiği açıktır. Bu dönüşüm süreciyle birlikte, sur duvarlarıyla korunan sitadellerde yaşayan ve kontrol ettikleri bölgenin ekonomik kaynakları üzerinde söz sahibi seçkinlerin idare ettiği bir sosyal yapıya ulaşıldığı düşünülmektedir⁶⁰. Bu karmaşık toplumsal yapının ortaya çıkışına koşut biçimde, MÖ III. binyılın ortalarından itibaren Mezopotamya ile geniş çaplı ticari ilişkilerin kurulmaya başladığı kabul edilmektedir⁶¹. Mezopotamya toplumlarının hammadde kaynaklarına özellikle de gümüş gibi değerli metallere ulaşmasını sağlayan ticari ilişkilerin, Anadolu’da yeni şekillenen seçkinlerin tüketim taleplerini karşıladığı düşünülmektedir⁶². Metaller, yarı değerli taşlar, şarap, parfüm ve yağlar gibi çeşitli ürünler ticari ağlar vasıtasıyla dolaşıma katılan başlıca metalar olarak tanımlanmaktadır.

Batı Anadolu’dan başlayarak Mezopotamya’ya kadar uzanan geniş bir coğrafyayı birbirine bağladığı önerilen ticari ağların işleyiş biçimi ve güzergâhları hakkında farklı görüşler mevcuttur. Ticari ağların işleyiş biçimini Asur Ticaret Kolonileri Çağı’nı andırır şekilde kurgulayan yaklaşımlar, farklı yerleşimler arasında faaliyet yürüten tüccarların bulunması gerektiğini vurgulamaktadırlar⁶³. Bu mekanizmaya eleştirel yaklaşanlar ise ETÇ III siyasi yapılarının gelişkinlik derecesi, idari kapasitesi ve güvenlik sağlama becerileri ile ticaretin alt yapısını oluşturan güzergâhlar üzerindeki hâkimiyetleri gibi sorunları ön plana çıkartmaktadırlar⁶⁴. Bunlara ek

59 Özlem Çevik, “The emergence of different social systems in Early Bronze Age Anatolia: urbanisation versus centralisation”, *Anatolian Studies*, 57 (2007), s. 132.

60 Erkan Fidan, “Early Buildings for the Elites in Western Anatolia: Reflections of Ruling Class on Architecture”, *Anatolian Metal*, VIII (2018), s. 73.

61 Efe, agm., s. 124; Şahoğlu, agm., 116.

62 Efe, agm., s. 121; Elif Ünlü, “The Handle Wagging the Cup. Formal Aspects of Alcohol Consumption in the Transfer of Ideology: Anatolia and the Aegean Towards the End of the Third Millennium BC”, *Oxford Journal of Archaeology*, 35/4 (2016), s. 347-348.

63 Şahoğlu, agm., s. 118.

64 Christoph Bachhuber, *Citadel and Cemetery in Early Bronze Age Anatolia*, Equinox Publishing, South Yorkshire 2015, s. 153-155.

olarak, ticari kervanların omurgasını oluşturan evcil yük hayvanlarına (at, eşek) ait izlerin Anadolu ETÇ yerleşimlerinde az bulunduğu vurgulanarak uzak mesafeleri kapsayan organize ticaret ağları için altyapının yetersiz olduğu belirtilmektedir. Bu nedenlere dayanılarak da ticaretin ana işleyiş biçiminin yerleşimler arasında faaliyet yürüten tüccarlardan ziyade, dönemin seçkinleri arasında gerçekleşen hediye alışverişi ve değişim ilişkileri olduğu öne sürülmektedir⁶⁵.

Bu çalışmada üzerinde durulan tabak, çanak, tankard ve depas gibi seramik formlarının Batı Anadolu'dan Suriye'ye kadar uzanan geniş bir coğrafyada hemen hemen aynı zaman aralığında görülmeye başlaması ticari ağların şekillenmesiyle ilişkilendirilmektedir. Ticari ağların şekillenmesiyle birlikte, seramik tipleri de dâhil olmak üzere maddi kültürün çeşitli unsurlarında görülmeye başlayan yakınlaşma dikkati çekmekte ve bu durum ticari ağları kontrol eden seçkinlerle ilişkilendirilmektedir. Nüfusun geri kalanından davranış biçimleri ve yeme-içme alışkanlıklarıyla ayrılan seçkinlerin kullandığı donanımlar arasında, bu çalışmada değinilen seramik formları ve küçük buluntuların yer aldığı kabul edilmektedir.

Yukarıda kısaca değinilen hususlar Acemhöyük bağlamına daraltıldığında, höyüğün konumu, Batı Anadolu ile etkileşimin ne zaman başladığı, Acemhöyük'ün diğer bölgelerle kültürel ilişkileri gibi konu başlıkları ortaya çıkmaktadır. Söz konusu başlıkların tüm detaylarıyla ele alınması, çalışmanın sınırları dışına taşmakla birlikte, bazı kısa değerlendirmeler aşağıdaki satırlarda sunulmuştur.

Tuz Gölü'nün hemen güneyinde, Melendiz Çayı alüvyon yelpazesinin merkezinde bulunan Acemhöyük, Anadolu'nun farklı bölgelerini birbirine bağlayan güzergâhların kesiştiği bir coğrafyada yer almaktadır. Anadolu'nun ortasında, kuzey-güney ve doğu-batı yönlü güzergâhların birbirine bağlandığı bu coğrafya, ulaşım açısından avantajlı bir konuma sahiptir (resim 1B). Doğudan Kayseri'ye, güneyden Toros geçitlerine, güneybatıdan Konya'ya, kuzeyden Ankara'ya ve batıdan Eskişehir-Afyonkarahisar hattına ulaşan yolların birleştiği bölgenin farklı dönemlerdeki kültürel ve ticari bağlantılarının temelinde söz konusu avantajlı konum bulunmaktadır. Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda bir krallık merkezine dönüşen ve ticari ağlar üzerinde çok aktif bir rol oynadığı bilinen Acemhöyük'ün bu avantajlı konumdan yararlandığı açıktır. Acemhöyük ETÇ tabakalarında sürdürülen ve burada kısmen değinilen çalışmalar, yerleşimin MÖ II. binyıl başlarında birdenbire bu konuma yükselmediğine işaret etmekte ve bu sürecin MÖ III. binyılda başladığını ortaya koymaktadır.

65 Bachhuber, *age.*, 168.

Acemhöyük'ün Batı Anadolu bağlantılı kültürel unsurlarla tanıştığı zaman aralığının belirlenmesi, Batı Anadolu'ya bağlanan ticari rotaların ve etkileşim ağlarının oluşum sürecinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu noktada, söz konusu zaman aralığının erken evresini belirleyen XI. tabaka ile sona erişine işaret eden VIII. tabakanın tarihlendirilmesi önem kazanmaktadır. Henüz sınırlı bir bölümü araştırılabilen XI. tabakanın mimari karakteri sur ve sura bağlanan konut nitelikli yapılar tarafından belirlenmektedir. Sur ve konutlarla bağlantılı arkeolojik kontekstlerden ele geçen seramik örnekleri ve çeşitli buluntular, XI. tabakanın kronolojik aralığının genel hatlarıyla belirlenmesine olanak sağlamıştır. XI. tabaka seramiğinin büyük bir bölümü, Orta Anadolu seramik üretim gelenekleriyle uyumluluk gösteren çeşitli gruplardan oluşmaktadır. Kaba seramik ve el yapımı kırmızı astarlı seramiğin varyasyonlarının baskın bir görünüm sergilediği XI. tabakada Orta Anadolu Metalik Seramiği, Batı Anadolu etkili/kökenli seramikler ile Suriye şişelerine ait örnekler öne çıkmaktadır. Geniş bir yelpazeye yayılan bu seramik bileşimi, XI. tabakanın ETC III başlarına tarihlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. XI. tabakanın tarihlenmesine yönelik çalışmalar sadece görel tarihleme yöntemleriyle sınırlı kalmamış, kronolojik aralığın radyokarbon tarihleriyle daha rafine hâle getirilmesi için çeşitli örnekler alınmıştır. Bu örneklerden ikisinin kalibre edilmiş yaşlandırma sonuçları %95,4 olasılıkla MÖ 2476-2293 ve MÖ 2468-2294 tarihlerini vermiştir (resim 19:1-2). Söz konusu tarihler ve seramik verileri birlikte ele alındığında, XI. tabakanın en geç MÖ 2300'ler civarında gerçekleşen bir savaş nedeniyle yıkım gördüğü ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı da Acemhöyük'ün Batı Anadolu etkili kültürel unsurlarla tanışmasının Troya II ile çağdaş bir zaman aralığında (MÖ 2450-2300) gerçekleştiğini ifade etmek yerinde görünmekte ve Orta Anadolu'dan Batı Anadolu'ya uzanan karasal güzergâhların MÖ III. binyılın ortalarından itibaren daha yoğun bir şekilde kullanılmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Acemhöyük'te son yıllarda yürütülen çalışmalarla daha geniş ölçekli araştırılan VIII. tabakanın seramik buluntuları XI. tabakadan önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Orta ve Batı Anadolu'nun farklı kültür bölgeleriyle ilişkilendirilen seramik türlerinin yan yana bulunduğu VIII. tabakada "Intermediate" seramiğiyle bağlantılı boya bezekli örnekler yaygındır. Çeşitli küçük buluntular, seramikler ve radyokarbon tarihleri, bu tabakanın kronolojik çerçevesinin çizilmesini sağlamıştır. Başka bir çalışmada detaylıca ele alınan sonuçlar, Acemhöyük VIII. tabakanın Kültepe

11b tabakasıyla çağdaş olması gerektiğini ve MÖ 2150 yılları civarında sona erdiğini ortaya koymuştur⁶⁶.

Yukarıda kısaca değinilen XI. tabakaya ilişkin veriler, Acemhöyük'ün Anadolu ticaret ağları üzerinden tanımlanmaya çalışılan kültürel atmosfere başından itibaren dâhil olduğunu göstermektedir. Acemhöyük buluntuları, aynı zamanda, söz konusu kültürel atmosferin Orta Anadolu'nun güney bölümündeki yerleşimler aracılığıyla Kilikya ve Mezopotamya'ya uzandığını gösterir niteliktedir. Aksaray, Niğde, Konya ve Karaman illerini kapsayan Orta Anadolu'nun güney bölümünün ETÇ'deki kültürel gelişimi, Acemhöyük, Konya Karahöyük ve Göltepe kazıları dışında yüzey araştırmaları vasıtasıyla tanımlanabilmiştir. Kazılar ve yüzey araştırmaları, Orta Anadolu'nun güney bölümünde ETÇ II'den (MÖ 2700-2450) itibaren birbirleriyle güçlü kültürel bağları bulunan çok sayıda yerleşimin bulunduğunu ve bu bağlantıların Kilikya'yı da kapsayacak şekilde genişlediğini göstermektedir. Tarsus ETÇ II tabakaları ve Yümüktepe'de bulunan Orta Anadolu Metalik Seramiği ile Tarsus ETÇ III tabakalarında ele geçen Orta Anadolu etkili "Bakır Çağı" seramikleri bu durumun en belirgin göstergeleri arasında yer almaktadır⁶⁷. Orta Anadolu'nun güneyinde ve Kilikya'da 100'ün üzerinde yerleşimde tespit edilen ve oldukça standart biçimde üretildiği bilinen metalik seramik, ETÇ II sonlarından itibaren şekillenen kültürel bağları göstermesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Buna ek olarak, ETÇ II sonlarına tarihlenen XII. tabakadan itibaren Acemhöyük'ün güney bölgelerle güçlü bağlar sergilemesi dikkati çekmektedir⁶⁸. Bütün bu veriler, Orta Anadolu'nun güney bölümlerinde ETÇ II'de gözlemlenen ilişkiler ağına ETÇ III başlarında Batı Anadolu kaynaklı etkilerin de dâhil olmaya başladığına işaret etmektedir. ETÇ II'den itibaren Orta Anadolu'nun güneyi ile Kilikya'yı kapsayacak şekilde ortaya çıkan ekonomik ve kültürel ilişkiler ağının ortaya çıkışında, Toros Dağları'nın kuzeyinde bulunan maden kaynaklarının kritik bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Göltepe gibi bir madenci yerleşiminde, ETÇ II'den itibaren çeşitli bölgeleri birbirine bağlayan buluntularla karşılaşılması bu görüşü destekler niteliktedir⁶⁹.

66 Kamış, "Acemhöyük'ten Bir Grup Erken Tunç Çağı Seramiği", s. 248.

67 Machteld J. Mellink, "Anatolia and the Foreign Relations of Tarsus in the Early Bronze Age", ed. Kutlu Emre, Machteld Mellink, Bratel Hrouda, Nimet Özgüç, *Anatolia and The Ancient Near East: Studies in Honor of Tahsin Özgüç*, Ankara 1989, s. 322 ve 326; John Garstang, *Prehistoric Mersin Yümüktepe in Southern Turkey*, Clarendon Press, Oxford 1953, s. 196.

68 Kamış, "Erken Tunç Çağı'nda Acemhöyük ve Konya Ovası", s. 170.

69 Ashlihan Yener, *The Domestication of Metals, The Rise of Complex Metal Industries in Anatolia*, Brill,

Acemhöyük'ün MÖ III. binyılın ortalarından itibaren Anadolu coğrafyası dışına uzanan ilişkilerini Suriye şişeleri ve yukarıda değinilen kargı ucu temsil etmektedir. Anadolu ETÇ yerleşimlerinde bulunan Suriye şişeleri, dönemin ticari ve kültürel bağlantılarını gösteren buluntu grupları arasında değerlendirilmektedir. Parfüm, merhem veya yağ kabı olarak kullanıldıkları düşünülen Suriye şişelerinin ETÇ II'den itibaren Anadolu'da görülmeye başladıkları bilinmektedir. ETÇ III'ten itibaren giderek yaygınlaşan Suriye şişeleri yukarıda belirtilen ürünlerin farklı bölgeler arasında taşınması için kullanılmış olmalıdır⁷⁰. Acemhöyük'te XI, X ve IX. tabakalarda Suriye şişeleri ile bunlara ait parçalar bulunmuştur. Hamur ve yüzey özellikleri yerel seramikten kolayca ayrılan söz konusu buluntuların yerleşime dışarıdan getirildikleri rahatlıkla anlaşılabilir.

Sonuç

Bu çalışmada, MÖ III. binyıl ortalarından itibaren etkisini giderek artırmaya başlayan ticari ağların Acemhöyük'e yansımaları ele alınmıştır. Batı Anadolu etkili/kökenli seramikler, tartı ağırlıkları, tunç kargı ucu, bezemeli kemik tüpler ile zooarkeolojik bulgular makalede değinilen başlıca veri kaynaklarını oluşturmuştur. Söz konusu veri kaynaklarının işaret ettiği sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- a. Anadolu ETÇ ticaret ağlarıyla ilişkilendirilen hemen hemen tüm seramik formları Acemhöyük'te bulunmuştur.
- b. Seramiklerin biçimsel analizi, diğer buluntular ve XI. tabakaya ait radyokarbon tarihleri, Acemhöyük'ün ticaret ağları üzerinden tanımlanmaya çalışılan kültürel atmosfere ETÇ III başlarında dâhil olduğuna işaret etmiştir.
- c. Acemhöyük'te ele geçen Batı Anadolu etkili/kökenli seramiklerin tamamının bu bölgeden ithal edildiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Özellikle tabak, tankard gibi formlarda gözlenen Acemhöyük'e özgü özellikler, kültürel etkileşime dayalı bir ilişkilendirme biçimini gündeme getirmekte ve yerel üretime işaret etmektedir. Ayrıca, söz konusu seramiklerin sayısal olarak birkaç örneğin çok ötesine geçmesi ve yüzlerle ifade edilen rakamlara ulaşması da dikkati çekmektedir.
- d. ETÇ III başlarında yeni yeme-içme alışkanlıklarının şekillenmesiyle ortaya

Leiden 2000, s. 101-102.

70 Tuba Ökse, "Suriye Şişelerinin Taşınma Biçimlerine İlişkin Yeni Bir Bulgu", *Belleten*, C.LXVIII/S. 253 (2004), s. 599.

çıktığı düşünölen tabak, tankard, depas gibi formların Acemhöyük'te bulunması, yerleşimde yeni davranış biçimlerinin benimsendiğini ortaya koymaktadır.

- e. Farklı tabakalarda bulunan tartı ağırlıkları bilişsel ve ekonomik altyapının karmaşık ölçüm sistemlerini kullanacak şekilde geliştiğini göstermektedir.
- f. Suriye şişeleri ve tunç kargı ucu yerleşimin kültürel bağlantılarının Anadolu dışına taşıdığına göstergeleridir.
- g. Ege, Levant ve Kuzey Suriye'de yaygın görölen kemik tüplere benzeyen Acemhöyük buluntuları, Anadolu platosunu kat eden karasal güzergâhlara dair bir diğer ipucudur.
- h. Zooarkeolojik bulgular, özellikle de iyi korunmuş eşek iskeletleri, ticaret ağlarının altyapısına dair kimi noktalara ışık tutmakta ve bu hayvanların ETÇ'de ekonomik faaliyetlere dâhil edildiklerini ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- Arbuckle, Benjamin S., “Zooarchaeology at Acemhöyük”, *Anadolu/Anatolia*, 39 (2013), s. 58.
- Atıcı, A. Levent, “Early Bronze Age Fauna From Kaman-Kalehöyük (Central Turkey): A Preliminary Analysis”, *Anatolian Archaeological Studies*, XII (2003), s. 99-102.
- Atıcı, A. Levent, “The Secondary Products Revolution in light of textual evidence from Kültepe-Kanesh, Central Anatolia”, ed. Haskel J. Greenfield, *Animal Secondary Products: Domestic Animal Exploitation in Prehistoric Europe, the Near East and the Far East*, Oxbow Books Press, Oxford, 2014, s. 233-252.
- Bachhuber, Christoph, *Citadel and Cemetery in Early Bronze Age Anatolia*, Equinox Publishing, South Yorkshire 2015, s. 153-155.
- Blegen, Carl - Caskey, John L. - Rawson, Marion - Sperling, Jerome, *Troy General Introduction, The First and Second Settlements*, Princeton University Press, Princeton 1950.
- Bobokhyan, Arsen, “Identifying Balance Weights and Weight Systems in Bronze Age Troia Preliminary Reflections”, eds. Maria Emanuela Alberti, Enrico Ascalone, Luca Peyronel, *Weights in Context*, Instituto Itailiano Di Numismatica, Roma 2006, s. 91-93.
- Çevik, Özlem, “The emergence of different social systems in Early Bronze Age Anatolia: urbanisation versus centralisation”, *Anatolian Studies*, 57 (2007), s. 132.
- Efe, Turan, “Once Again on Early Bronze Age Trade and Trade Routes in Western Anatolia”, eds. Stephan W. E. Blum, Turan Efe, Tobias L. Kienlin, Ernst Pernicka, *From Past to Present. Studies in Memory of Manfred O. Korfmann*, Bonn 2020, s. 121-130
- Eslick, Christine, *Elmalı-Karataş V: The Early Bronze Age Pottery of Karataş Habitation Deposits*, Archaeopress, Oxford 2009.
- Fidan, Erkan - Sarı, Deniz Sarı - Türkteki, Murat, “An Overview of the Western Anatolian Early Bronze Age”, *European Journal of Archaeology* 18/1 (2015), s. 77.
- Fidan, Erkan, “Early Buildings for the Elites in Western Anatolia: Reflections of Ruling Class on Architecture”, *Anatolian Metal*, VIII (2018), s. 73.

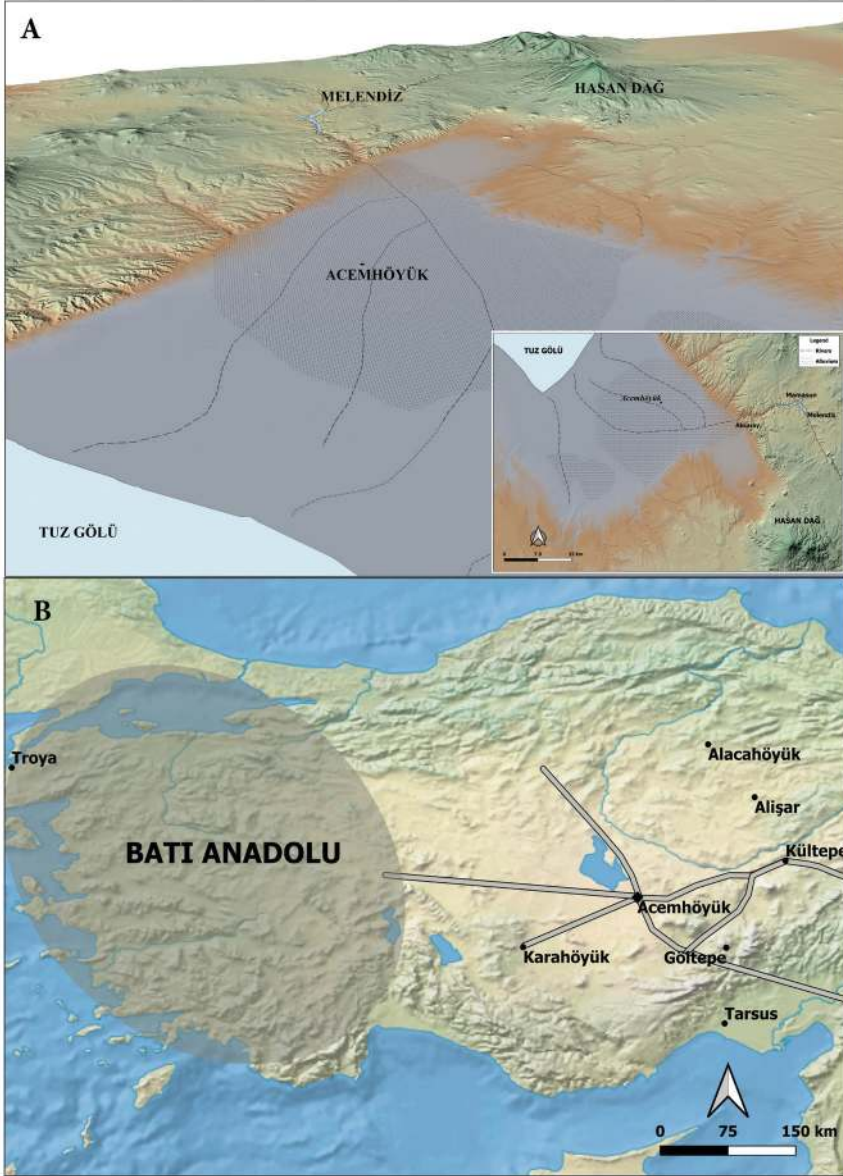
- Garstang, John, *Prehistoric Mersin Yümüktepe in Southern Turkey*, Clarendon Press, Oxford 1953.
- Gernez, Guillaume, *L'armement en métal au Proche et Moyen-Orient: des origines à 1750 av. J.-C.*, Paris 2008.
- Goldman, Hetty, *Excavations at Gözülü Kule Tarsus II*, Princeton University Press, Princeton 1956.
- Greenfield, Haskel Joseph-Shai, Itzhaq-Maeir, Aren, "Being an "ass": An Early Bronze Age burial of a donkey from Tell es-Safi/Gath, Israel", *Bioarchaeology of the Near East*, 62 (2012), s. 21-52.
- Guimaraes, Silvia- Arbuckle, Benjamin S., "Ancient DNA shows domestic horses were introduced in the southern Caucasus and Anatolia during the Bronze Age", *Science Advances*, 6/38 (2020), s. 1-10.
- Hacı, Abdullah, "İlk Tunç Çağı Çanak-Çömlek Üretiminde Uzmanlaşma: Güneybatı Kapadokya'nın Uzmanlaşmış Üretim Örgütlenmesine İlişkin Yorumlar", *Belleten*, C 84/S. 300 (2020), s. 459-502.
- Joukowsky, Martha Sharp, *Prehistoric Aphrodisias: An Account of the Excavations and Artifact Studies I-II*, Court-Etienne, 1986.
- Kamış, Yalçın, "Erken Tunç Çağı'nda Acemhöyük ve Konya Ovası", ed. Süleyman Özkan, Halime Hüryılmaz, Atila Türker, *Samsat'tan Acemhöyük'e Eski Uygarlıkların İzinde: Aliye Öztan'a Armağan*, İzmir 2017, s. 165-176.
- Kamış, Yalçın, "Acemhöyük Buluntuları Işığında Erken Tunç Çağı'nda Orta Anadolu'nun Güneyinde Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı", *Adalya* 21 (2018), s. 63-83.
- Kamış, Yalçın- Öztan, Aliye, "2018 Yılı Acemhöyük Kazıları", *41. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara (2019), s. 147-159.
- Kamış, Yalçın, "Acemhöyük'ten Bir Grup Erken Tunç Çağı Seramiği", ed. Barış Gür, Semra Dalkılıç, *Anadolu Prehistoryasına Adanmış Bir Yaşam: Jak Yakar'a Armağan*, Ankara 2020, s. 239-262.
- Kulakoğlu, Fikri-Kontani, Ryoichi-Uesugi, Akinori- Yamaghuci, Yuji- Shimogama, Kazuya-Semmoto, Masao, "Preliminary Report of Excavations in the Northern Sector of Kültepe 2015-2017", ed. Fikri Kulakoğlu, Cécile Michel, Güzel Öztürk, *Integrative Approaches to the Archaeology and History of Kültepe-Kanesh*, Brepols Publishers, Turnhout 2020, s. 9-84.
- Lloyd, Seton-Mellaart, James, *Beycesultan*, Vol. 1, The British Institute of Archaeology, London 1962.

- Massa, Michele-McIlpatrick Orlene-Fidan Erkan, “Patterns of metal procurement, manufacture and exchange in Early Bronze Age northwestern Anatolia: Demircihöyük and beyond”, *Anatolian Studies*, 67 (2017), s. 51-83.
- Massa, Michele-Palmisano, Alessio “Change and continuity in the long-distance exchange networks between western/central Anatolia, northern Levant and northern Mesopotamia, c.3200-1600 BCE”, *Journal of Anthropological Archaeology*, 49 (2018), s. 65-87.
- Mellink, Machteld J., “Anatolia and the Foreign Relations of Tarsus in the Early Bronze Age”, ed. Kutlu Emre, Machteld Mellink, Bratel Hrouda, Nimet Özgüç, *Anatolia and The Ancient Near East: Studies in Honor of Tahsin Özgüç*, Ankara 1989, s. 319-332.
- Oğuzhanoglu, Umay, “What Happened Between Beycesultan XIII and XII?, New Answers from Laodikeia-Kandilkırı Early Bronze Age Levels”, *Adalya* 24 (2021), s. 1-29.
- Ökse, Tuba, “Suriye Şişelerinin Taşınma Biçimlerine İlişkin Yeni Bir Bulgu”, *Belleten*, C LXVIII/S. 253 (2004), s. 599-612.
- Öztan, Aliye, “Acemhöyük 1962-1988, 1989-”, eds. Orhan Bingöl, Aliye Öztan, Harun Taşkıran, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı, Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları*, Ankara 2012, s. 59-66.
- Öztan, Aliye-Arbuckle, Benjamin, “2011 Yılı Acemhöyük Kazıları ve Sonuçları”, *34. Kazı Sonuçları Toplantısı, Çorum* (2013), s. 275-294.
- Özgüç, Nimet, “Acemhöyük Kazısı 1979 Çalışmaları”, *Belleten*, XLIV/176 (1980), s. 619-621.
- Özgüç, Tahsin, “Typical Pottery of the Middle Anatolian “Copper” and “Bronze” Ages (New Finds from Kültepe near Kayseri)”, *Artibus Asiae*, 10/4 (1947), s. 312-323.
- Özgüç, Tahsin, “New Observations on the Relationship of Kültepe with Southeast Anatolia and North Syria during the Third Millennium B.C.”, ed. Jeanny Vorys Canby, Edith Porada, Brunilde Sismondo Ridgway, Tamara Tech, *Ancient Anatolia Aspects of Change and Cultural Development Essays in Honor of Machteld J. Mellink*, The University of Wisconsin Press, Wisconsin 1986, s. 31-47.
- Öztürk, Güzel-Kulakoğlu, Fikri, “Kızılırmak Kavsinin Güneyinde Yeni Bir Ölü Gömme Geleneği: Kültepe İler Dağı Extramural Mezarlığı”, *DTCF Dergisi*, 59/1 (2019), s. 693-716.

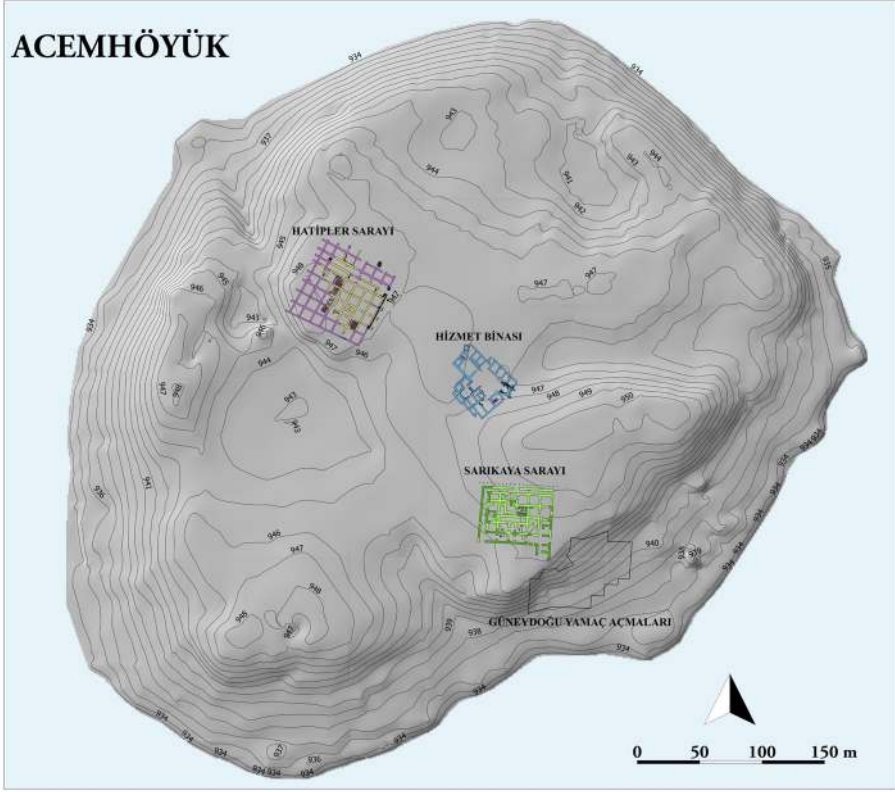
- Rahmstorf, Lorenz, “In Search of the Earliest Balance Weights, Scales and Weighing Systems From The East Mediterranean, The Near and Middle East”, eds. Maria Emanuela Alberti, Enrico Ascalone, Luca Peyronel, *Weights in Context*, Instituto Italiano Di Numismatica, Roma 2006, s. 9-13.
- Rahmstorf, Lorenz, “Zur Ausbreitung vorderasiatischer Innovationen in die frühbronzezeitliche Ägäis”, *Prähistorische Zeitschrift*, 81/1 (2006), s. 58-62.
- Rahmstorf, Lorenz, “Indications of Aegean-Caucasian relations during the third millennium BC”, eds. Svend Hansen, Andreas Hauptmann, Ingo Mötzenbäcker, Ernst Pernicka, *Von Majkop bis Trialeti – Gewinnung und Verbreitung von Metallen und Obsidian in Kaukasien im 4.–2. Jts. v. Chr.*, Bonn 2010, s. 263-296.
- Saliari, Konstantina-Draganits, Erich, “Early Bronze Age Bone Tubes from the Aegean: Archaeological Context, Use and Distribution”, *Archeometriai Muhely*, X/3 (2013), s. 179-192.
- Sarı, Deniz-Fadime Arslan, “İlk Tunç Çağı’nda Batı Anadolu’da Üç Ayaklı Mutfak Kabının Yayılımı ve Gelişimi”, *Belleten*, C LXXXI/S. 290 (2017), s. 1-22
- Şahoğlu, Vasıf, “The depas and Tankard Vessels”, ed. Marc Lebeau, *ARCANE Interregional Vol. I Ceramics*, Brepols Publishers, Brepols 2014, s. 289-311.
- Şahoğlu, Vasıf, “The Early Bronze Age Anatolian Trade Network and Its Role on the Transformation of the Anatolian and Aegean Communities”, ed. Vasıf Şahoğlu, Müge Şevketoğlu, Yiğit H. Erbil, *Kültürlerin Bağlantısı, Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eski Yakındoğu’da Ticaret ve Bölgearası İlişkiler*, Ankara 2019, s. 115-127.
- Şenyurt, Yücel-Akçay, Atakan-Kamış, Yalçın, “Ovaören 2013 Yılı Kazıları”, *36. Kazı Sonuçları Toplantısı (2)*, Ankara (2014), s. 101-120.
- Tezcan, Burhan, “Aksaray Çevresinden Derlenen Eserler”, *Belleten*, C XXII/S. 88 (1958) s. 517-526.
- Türker, Atila, “Suluca Karahöyük: A Commercial Context in Central Cappadocia in Light of Depas Amphikypellon and a Foot Shaped Stamp Seal”, *TÜBA-AR*, 23 (2018), s. 53-65.
- Türkteki, Murat, “Batı ve Orta Anadolu’da Çark Yapımı Seramiğin Ortaya Çıkışı ve Yayılımı”, *MASROP* 7 (2012), s. 45-111.

- Türkteki, Murat, “The Anatolian Type Amphora and Its Relation to the Early Bronze Age Elites”, ed. Stephan W. E. Blum, Turan Efe, Tobias L. Kienlin, Ernst Pernicka, *From Past to Present. Studies in Memory of Manfred O. Korfmann*, Bonn 2020, s. 135-148.
- Ünlü, Elif, “The Handle Wagging the Cup. Formal Aspects of Alcohol Consumption in the Transfer of Ideology: Anatolia and the Aegean Towards the End of the Third Millennium BC”, *Oxford Journal of Archaeology*, 35/4 (2016), s. 345-358.
- Von Der Osten, Hans Henning, *The Alishar Hüyük Seasons of 1930-32 Part I*, The University of Chicago Press, Chicago 1937.
- Yener, Ashhan, *The Domestication of Metals, The Rise of Complex Metal Industries in Anatolia*, Brill, Leiden 2000.
- Yılmaz, Derya, “Erken Tunç Çağı’nda Batı ve Orta Anadolu Kültürel İlişkileri Işığında Depas ve Tankard Türü Kaplar”, *Anadolu*, 36 (2010), s. 41-60.

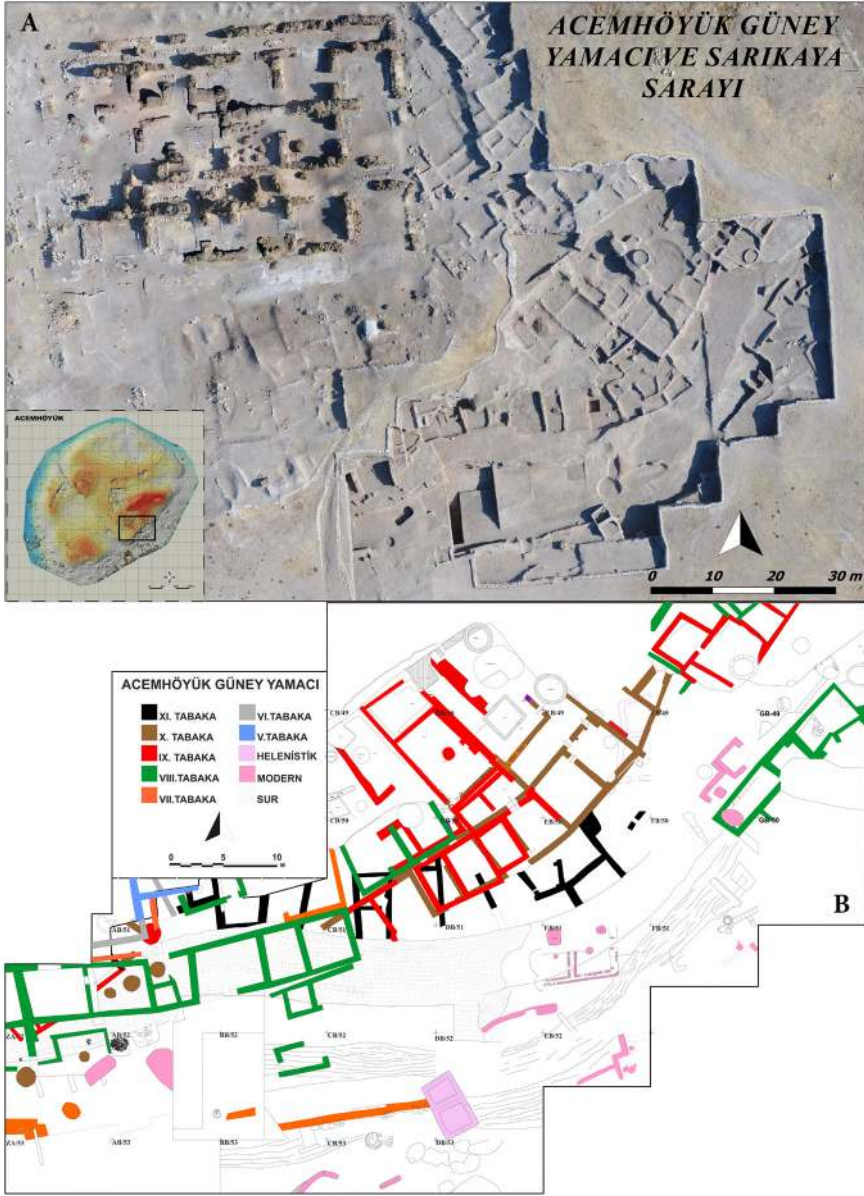
EKLER

Resim 1: Achemhöyük'ün konumu ve Erken Tunç Çağı Ticaret Güzergahları

Resim 2: Acemhöyük Topografik Harita

Resim 3: Acemhöyük Güney Yamaç

Resim 4: Acemhöyük Erken Tunç Çağı Suru

Resim 5: Erken Tunç Çağı Seramik Örnekleri

Resim 6: Erken Tunç Çağı Seramik Örnekleri

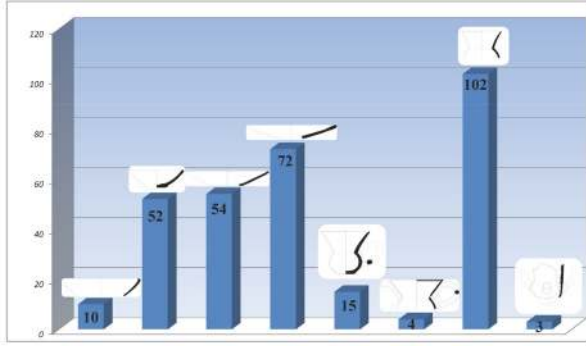
Resim 7: Erken Tunç Çağı Seramik Örnekleri

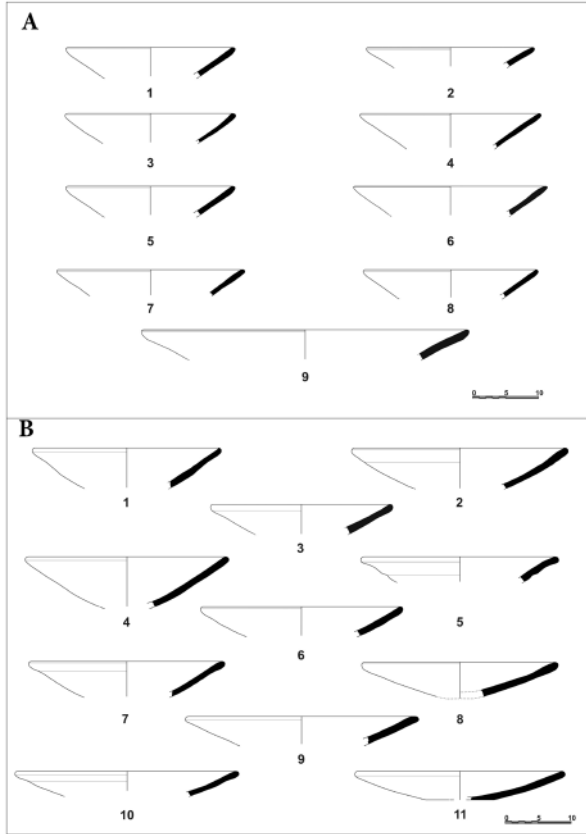
Resim 8: Erken Tunç Çağı Seramik rnekleri

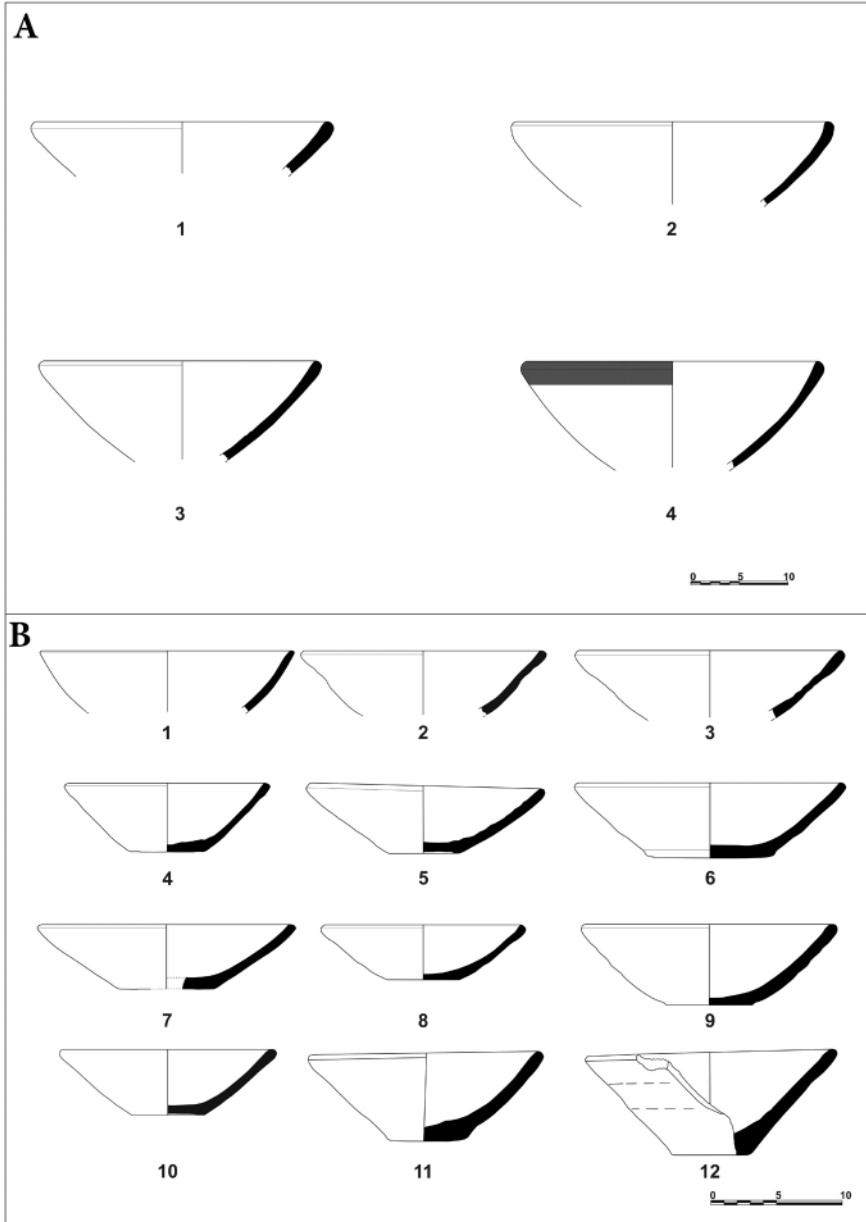
Resim 9: Tankard rnekleri

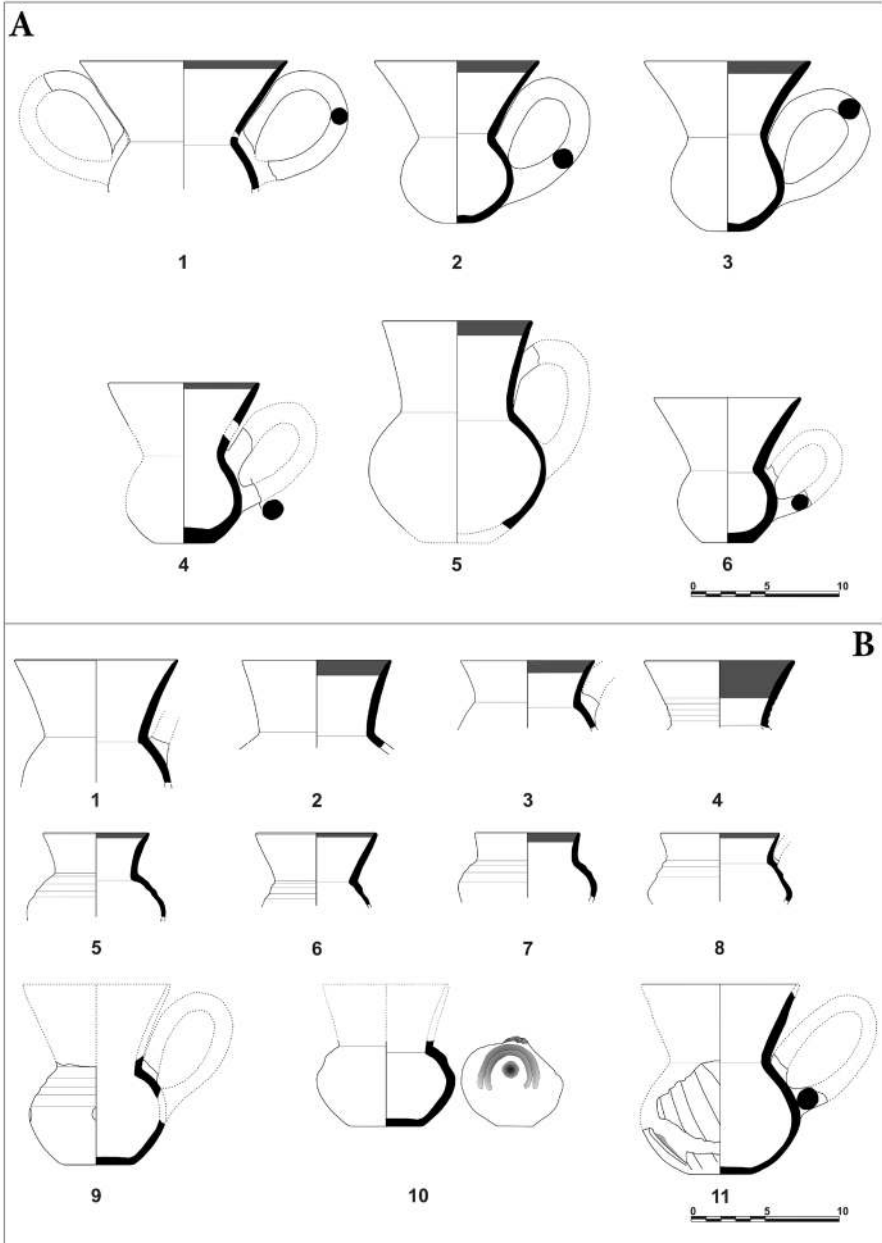
Resim 10: Seramik form dağılım grafiği

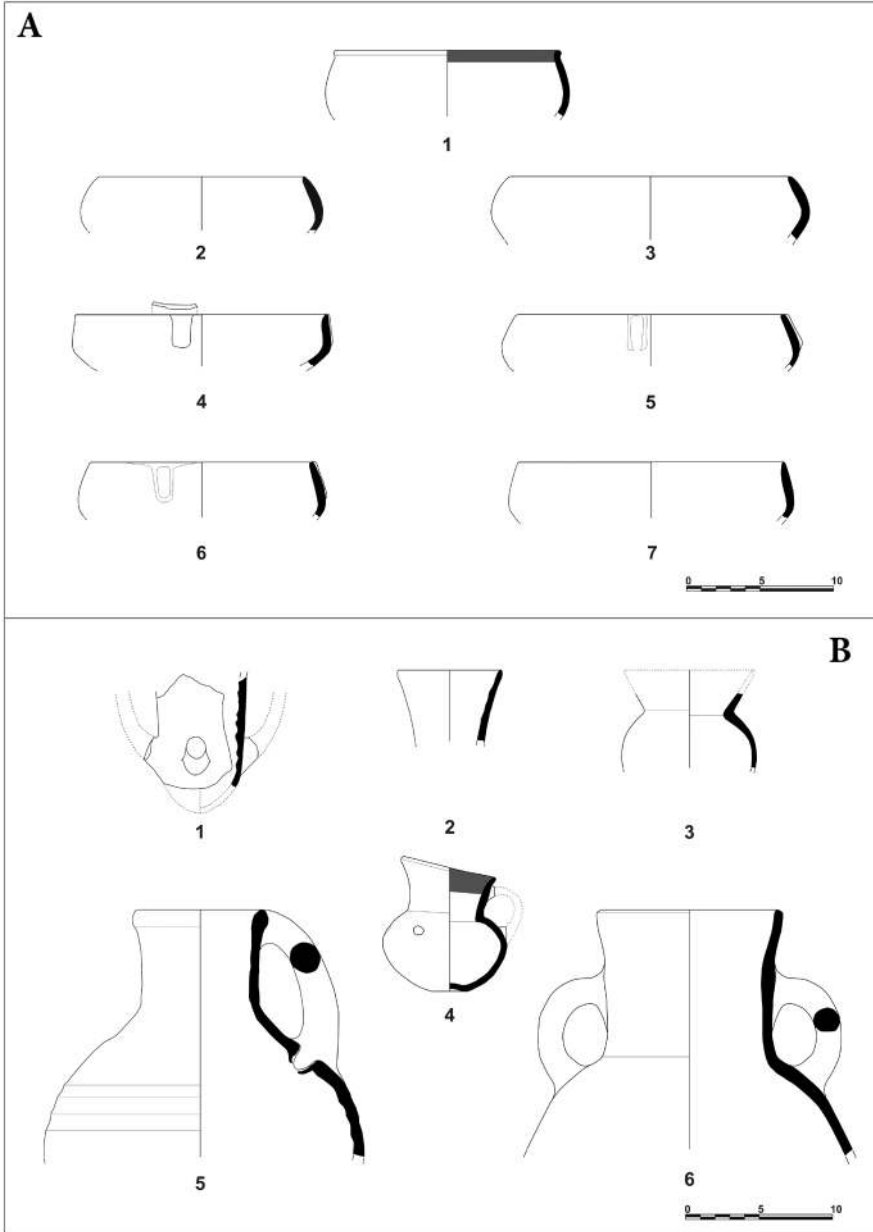
Resim 11: Tabak Örnekleri

Resim 12: Çanak örnekleri

Resim 13: Tankard örnekleri

Resim 14: Seramik Örnekleri

Resim 15: Tartı ağırlığı

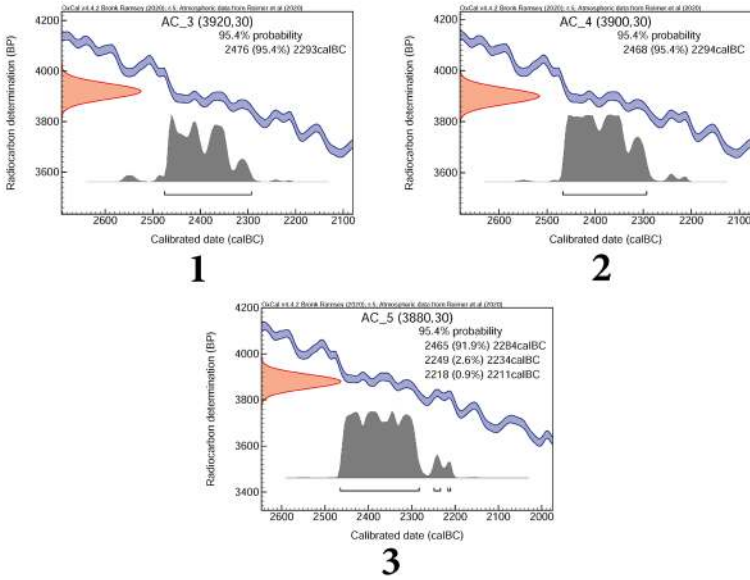
Resim 16: Tunç Kargı Ucu

Resim 17: Kemik tüpler

Resim 18: Güney Yamaç Eşek İskeletleri

Resim 19: C-14 Sonuçları

